

HARGITAVÁRALJA

A Hargitaváralja jelképes székely községek hiv. közlönye
Az erdélyek tudományos, szépirodalmi és társadalmi folyóirata

Felölsszerkesztő:
JOSA JÁNOS

Szerkesztő:
ÁDÁM ÉVA

Főszerkesztő:
Dr. SZACSVAY JÓZSEF

Új magyart a gátra . . .

Új magyar kell az új magyar gátra,
Aki a posztón keményen áll.
A régi forma húzódjék hátra,
Koncót lesbőknek üres a tál.
Betelt a mérték; rongy here népért
Millió dolgos vért nem adóz.
Hiába festik áttal a cégért,
Vénhedt oroszlán nem harapós . . .

Új magyar kell az új magyar gátra,
Magába bizó, kemény magyar.
Kinél — para csót nem lesve, várva —
Munkára lendül a kéz, a kar.
Nem tétovázgat, borba se merül,
Józanul ítél s nem szónokol.
Nem szolgál lent és nem zsarnok felül,
„Nagy urak“ előtt nem hajbókol!

Új magyar kell az új magyar gátra,
Nem protekció, léha gyerek.
Nincsen szükségünk bölcs Pató Pálra,
Jó lovas vár az üres nyereg.
Meghalni merni, élni is tudni
Fajtát szeretni hién igazán!
Ilyen magyar kell! Így fogsz újhodni,
S így leszel nagy majd drága Hazám! . . .

Murgács Kálmán.

Központi szerkesztőség és kiadóhivatal :
Szeged, Csemegi u. 4. Telefon : 21—06.

Budapesti szerkesztőség :

X., Stróbl Alajos u. 7. fszt. 445.

Telefon : 1-44-8-33.

Főszerkesztő : Budapest, IV.,

Bástya u. 35. II. 6. Telefon : 184-406
Előfizetések és egyéb anyagi küldemények Szegedre, szellemiek a budapesti és a szegedi szerkesztőséghez egyaránt küldhetők.

Csekklapunk száma : 43.00.

Lapunk amerikai területen megrendelhető
amerikai szerkesztő irodánkban.

Címe: Stephen De Losonczy C. E.

mérnöki irodája 1541—3 rd. avenue

New-York USA.

A szerkesztőség tagjai :

Sz. Solymos Bea

Dr. vitéz Bodor Aladár (Budapest.)

Dr. Boga Dezső (Tápe.)

Dr. Fazakas Sándor közs. b. (De' recen.)

Dr. Filő János (Budapest.)

Gáll István (Felsőgalla.)

Dr. Gonda Tibor k. b. (Szombathely.)

Hoffmann Géza (Szilasliget.)

Dr. Kemenes Antal (Jászberény.)

Dr. v. Kolosváry Borcsa Mihály
(Budapest.)

Losonczy István (New-York)

Máté-Törék Gyula (Gödöllő.)

Mezey Árpád közs. bír. (Felsőgalla.)

Dr. Némegy Gyula (Szeged.)

Péterfy Gyula közs. bír. (Kispest.)

Reményik Andor (Győr.)

Dr. Farczádi Sándor László (Bpest.)

Tordai Sándor László k. b. (Gödöllő.)

Tamás Károly (Gödöllő.)

Tiboldi József (Pestszenterzsébet.)

Futásfalvi Vargyass Márton k. b.

(Pestszenterzsébet)

Xantus Elek közs. bír. (Gyömrő.)

Előfizetési díj Magyarországon :

Egész évre — — — — 10.— P

Felévre — — — — 5.50 P

Negyedévre — — — — 3.— P

Számonkint — — — — 0.60 P

Európában :

Egész évre — — — — 10 s. v. frank

Európán kívül : 3 dollár.

Szerkesztői üzenetek.

A kéziratokat vissza nem adjuk.

Csak válaszbélyeggel ellátott levelekre
válaszolunk.

Előfizetések csekkszámlánk számával
(43.002) ellátott bianco csekkklapon is
beküldhetők.

Őriszentpéter. A kérdéses számo-
kat annak idején nyomban feladtuk. A
lapunk iránti meleg érdeklődést hálás
szívvel köszönjük.

Felsőbányai K. Istvánné. Bpest.
A kedves levelet megkaptuk. Mélyen
elszomorított Nagyasszonyunk betegsége.
Őszintén kívánjuk a teljes felgyógyulást.
Ha igaz az, hogy „ma nagy
szüksége van édes, jó hazánknek a
derék, jótettekre serkentő férfiakra”,
akkor még inkább szüksége van az
olyan lánglelkű Nagyasszonyokra, akik
még betegségük idején sem feledkeznek
meg a hon iránti példaadó kötelességeikről.
Szeretettel köszöntjük.

H. G. Kerepes. Meghatódottsággal
olvastuk a lélekből szálló sorokat,
amelyek a jóleső biztatás új remény-
ségeivel halmazta el kitartó csüggedet-
lenségünket. A valóság az, hogy az
„együtvértartozókat“ egyáltalában nem fűti
az összetartás eszménye. Sajátságos
valami: ha „nincs“ akkor sokan pa-
naszkodnak, hogy miért nincs?; ha
„van“, akkor mindenki bosszankodik,
hogy „miért van?“ Ez már lelki trian-
non! 2.) Dehogynem! A további íráso-
kat várjuk a „végakkord“-ig! 3.) Egye-
lőre nem változtatunk a jelenlegi hely-
zetben. Értesítést, ha eljön az ideje
küldünk! Meleg üdvözléssel!

T. K. Gödöllő. A magas nívójú írá-
sait régóta nélkülözzük. Üdv.

Gyömrő. Sajnos a jelzett kedves
időpontban aligha tudhatunk eleget ten-
ni örvendetes szándékunknak, ezért ez-
úton is szeretetteljes köszöntésünket
tolmácsolom. Üdv.

S. P. A. Nagykanizsa. Köszönettel
vettük. Június 1-től megindítottuk.
Örömmel köszöntjük olvasóink tábo-
rában.

N. Gy. dr. B. füred. Az írárok meg-
érkezése idején lapunk már nyomás
alatt állott s így legőszintébb sajnála-
tunkra nem tudtunk megemlékezni a do-
logról. Üdv.

Árpád nyomda nyomása
Nyomdáért felel Sziifner János

Felelős lapkiadótulajdonos : Cs. J ó s a J á n o s községi bír.

HARGITAVÁRALJA

a Hargitaváralja jelképes székely községek hiv. közlönye .

Az erdélyiek tudományos, szépirodalmi és társadalmi folyóirata. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én

Felelős szerkesztő:
JÓSA JÁNOS

Szerkesztő;
Á d á m É v a

Főszerkesztő:
Dr. SZACSVAY JÓZSEF

„Erdélyért sikoltottak a trombiták“

Dr. DITRÓI GÁBOR orvoskari ny. r. tanár emlékbeszéde az egyetem hősi halottairól 1939 jún. 1-én.

Ilyenkor szoktunk reájuk emlékezni, tanév végén, évvárókor, mikor az ifjúság nemsokára szertemegy. Mikor elmegy nagyrésztük azzal, hogy jövőre visszatérjen, a végzett diák pedig, hogy a zajló világban az itt tanultakkal éljen, ilyenkor emlékezünk meg róluk, ilyenkor búcsúzunk újra és újra tőlük, akik elmentek, hogy soha vissza ne térjenek, akik meghaltak a mi életünkért.

S amikor magamba szállva ideállok, hogy kitarjam a szívemet feléjük, elfog az aggodalom, hogy mély meghatottságomat talán közöny vérzi meg, közöny, mert sokan vannak, akik már alig tudnak valamit a korról, melyben ők éltek és haltak s amelyet már kezd elfedni az idő avara.

Néhány nap múlva huszonöt éve lesz már, hogy az elsők elmentek közülük. Virágos vonat vitte őket szerte az égő határok felé. Virágos vonat a daloló katonákat. De egyre többjüknek kellett elmenni, mentek, mentek a vonatok. Már nem volt virág, ünnepélyes búcsú, egy-két keszkenő intett csak utánuk, az se sokáig, hamar a könnyes szemre, zokogó szájra kellett szorítani. Néha éjjel osont el a vonat a hallgatag katonákkal, hogy ne tudja senki, ne fájjon senkinek.

S ők mentek hömpölygő áradatban alázatos szívvel, kötelességtudóan, önfeláldozóan északnak, délnek, a határokra, melyek nem voltak már a régié, melyeket nem jelzett már érvényesen határvonal, hanem csak az ő szuronyuk hegye. Ez ingadozó, a sors által kockára tett drága határokért mindennap életüket kellett fizetni, csak hogy másnapig megmaradjanak s ők fizettek életükkel, szenvedéseikkel, vérük bőséges hullatásával.

Sokan mentek el, aki csak bírta a fegyvert mind útrakelt és közöttük sokan voltak Egyetemünk fiai közül. Mikor a harc végén felolvastuk a névsort, száznyolcvanhatan nem tudtak jelentkezni, mert nem engedték őket vissza az égből.

Mennyit kellett küzdeniök, amíg megtört szemmel megpihenhettek az anyaföldön. A nyárutó nappalának tikkasztó heve, éjjelének

vacogtató hidege gyötörte őket, a galíciai őszi eső vigasztalansága csaknem kilopta keblükből a szívet. Gomolygó szürke felhők alatt, hígan folyó sárban gyalogoltak, harcoltak, feküdtek. Körülöttük az úton útfélen elhulló kolerások panaszos jajjaitól lett rettentő az éjszaka s szilvaszín arcuk látásától irtózatos a nappal. Aztán jött a tél, csonttá fagyott a sárs, a Kárpátokban mellig ért a hó. S a dermedt téli csendben az ő önfeláldozó szeretetük védte meg az itthoniak Karácsonyéjszakáját.

Új harctér kőpoklában dobolt a gránát s egy napon, jaj, egy napon Erdélyért sikoltottak a trombiták. Erdélyországért, Tündérországért!

Ezt is meg kellett érniök, ezt is ki kellett tartaniok. — Vonagló szívvel, égő szemmel kellett tovább harcolniok, tovább, tovább, diadalról-diadalra, évekig... száznolcvanhat halottig a milliónyi magyar halott között, a végig, a rettentő pusztulásig, amíg csak küzdeni lehetett.

Huszonöt éve már. Szívük porából már régen virág lett, zöld fű, tarka virág, árvalányhaj. A természet már megjátszotta testükkel vigasztaló játékát. Lelkük örök magasságokból néz le ránk. Emlékük van csak itt már, amit most idéztem s amiben még tovább élhetnek egy darabig közöttünk. Aztán emlékükből is csak egy szimbolum marad meg: az önfeláldozás fogalma.

Fiatál életük gyászolói között az Egyetem is jelentkezik. Jól tudjuk, hogy nemcsak a mi halottaink ök, de a mieink is. Egyetlen könnyet sem akarunk elvenni az anyák szent könnyeiből. Hulljanak azok a könnyek, záporozzanak, ha jön a keserű fájdalom és édes emlékezés órája. Ki veszíthet többet, mint az édesanya? De szabad nekünk is gyászolni a jókat, derekakát, kedveseket, akiket mi tanítottunk az igazságokra s akik jól megtanulták a leckét. S ahogy elismeréssel jutalmazzuk az élőket, úgy adjuk elismerésünk jelét szép cselekedetért a néma halottnak. Mert az Egyetem hivatása, hogy megőrizzen minden igazán nagyot, szépet és nemeset, hogy örökmécses gyújtson a nagy eszméknek, akár élnek azok, akár sírba zárva szenderegnek. Mert nagy eszméket, örök nagyságokat is sírba fektethet az elfajzott világ, de ami örök, az visszatér és ragyogó fényes-ségben kel ki sírjából.

Ezért állít szerény emléket nektek, hősi halottaink, Erdély egyeteme, ezért tette azt ide, hol öröm és gyászünnepeit üli, ahol tanítványait doktorokká avatja, hogy emlékekkel szentéllé avassa e helyet. S ezért száll hozzátok az emlékezés szárnyain ezen a napon, mert tudja, hogy itt, ahol a rektorok arcképsorában jelen van a múlt, a mindenkori tanácsban a jelen, a hallgatóságban a jövő, ti, megdicsőült hősi halottaink magatok egyedül vagytok mind a három: multunkban a becsület, jelenünkben a vigasztalás, jövőnkben a remény.

Legyen áldott emléketek.

Gróf Mikes János püspök.

A magyar lelkekben szép csengése van a Mikes névnek. Történelem és költészet tűzében csillog, mint a nemes érc fénye. Az erdélyi ember szeret visszanézni a múltba. Van mire. Csordulhat a könnye örömtől is, fájdalomtól is. A székely ember nagyon is megszire nézhet vissza. Tán azt se tudja honnan indult egykor. De azt érzi, hogy mélyen vannak nemzetségi gyökerei, melyek családfákká nőve büszkén állották mindenkor az idők viharát.

Ilyen ősrégi törzs a székelyföldben a Mikes család. A családfának egyik ága templomok fölé hajolt. Oda vonzotta a szent homály, az előkelő csend és zabolai dr. gróf Mikes János székely testvérünket negyven évvel ezelőtt Innsbruckban pappá szentelték. Édes magyar földön gyönyörű szülőföldjétől, ősei bölcsőjétől távol, csendes visszaemlékezéssel néz vissza erre az elmúlt negyven esztendőre gróf Mikes János. Gazdag életpályáján sok emléke lehet. Mégse veheti rossz néven tőle senki, ha lelke elsősorban oda száll a Székelyföldre és végig járja még egyszer az oda vezető utakat s bizonyára azokat is, melyek oly messzire elvezették onnan.

Ott a gyergyói hegyek közt van egy szép nagy falu: Gyergyóalfalu. Jellegetes, ősi székely népe, népviselete igen érdekes. Zomora Daniel plebános mellé ebbe a községbe került negyven évvel ezelőtt egy karcsú, finom megjelenésű kis káplán, Mikes János gróf. Két év múlva már plebános. Hat évet töltött Újfaluban, ahol iskolákat, katolikus köröket, szövetkezeteket és a hívek könnyítésére 250 ezer koronás kepeváltságot létesített.

Az a székely nemzedék, mely Mikes Jánost ismerte Gyergyóalfaluban: megőrizte plebánosa szép emlékét.

1906-ban a székelyudvarhelyi plébániára választották meg, ahová püspöke gróf Mailáth Gusztáv Károly főesperessé nevezte ki. Az új plebános idejében történt az ottani plébániák és templomok restaurálása, az új főgimnázium építése és nevelő intézet alapítása és különböző katolikus intézmények létesítése.

A fiatal lelkész hamarosan megválnak ősi földjétől és elbúcsúzik főpásztortól Mailáth püspök úrtól, kihez a közös munka és szeretet kötelékei fűzték.

1911-ben Ferencz József király Mikes Jánost a szombathelyi egyházmegye püspökévé nevezte ki, 1912 január 1-én felszentelték és néhány nap múlva elfoglalta püspöki trónját.

Lapunk kis keretét meghaladná mindannak felsorolása, amit végzett, alkotott egyházmegyéjében Mikes püspök, aki nemcsak mint főpap, hanem mint társadalmi tényező is kivételes szerepet töltött be. Elegáns megjelenése, világfiás úri lénye, élénk szellemisége élénken bizonyítják származásának családi örökségként kapott jellegét.

1914-ben az innsbrucki egyetem hittudományi kara, mint a tudományok pártfogóját, tiszteletbeli doktorrá avatta.

Kemény, vihartálló székely lelke sohase titkolta meggyőződését, elveit. Előbb a celldömölki apátságba különítették a Károlyi forradalom emberei, ahonnan a kommunisták a budapesti gyűjtőfogházba szállították, ahol együtt szenvedett sorstársaival.

1919 aug. 20-án nagy ünnepélyességgel vonult be székhelyére, ahol a nép ujjongó lelkesedése és szeretete fogadta főpásztorát.

A magyar társadalom és közélet küzdelmeiben mindenkor kivette részét. Neve és állása nagy kötelességeket rótt rá. De a nagyok mellett megérezte a kisebbeket is. Talán fel szabad említenünk azt is, ami másoknak lehet jelentéktelen, de nekünk büszkeség és öröm volt, mikor gróf Mikes János szombathelyi püspök úr előfizetett a Hargitaváraljára és székely szívének melegével vallotta magát hozzánk tartozónak.

Nem haladhatunk el szó nélkül nagy székely testvérünk negyven éves püspöksége mellett.

A püspök életének szinte sorsfordító időszaka, mikor szerencsétlen fiatal királyunk megkísérelte a visszatérést Magyarországra. A szombathelyi püspöki palota előkelő, zárt falai őrzik e történelmi órák drámai menetű emlékét.

A történelem kereke tovább fordult, de az izgalmas események nyomot hagytak a püspök lelkében. Egészsége megrendült. XI. Pius pápához beszámolójának előterjesztésére repülőgépen tette meg az utat. A pápa elfogadta a püspöki méltóságról való lemondását és 24 évi püspökség után 1936 január 7-én Mikes János gróf nyugalomba vonult. Ott él Vas megyében Répceszentgyörgyön egy csendes, kedves kastélyban. Imában és emlékezésben ünnepelte június 29-én papi életének negyvenedik évét.

Csendesen bekopogunk előkelő magányába, letesszük asztalára a Hargita üdvözlétét, a zágoni, zabolai, bükszádi, csíki havasok vadvirágát, az udvarhelyszéki tulipántos faragott kapuk hívogató, tárt ölelését, székelyföldje minden emlékét, mert hisszük, hogy a répceszentgyörgyi csendes palotába visszajár a múlt.

Ádám Éva.

Emlékezzünk régiekről.

A történelemnek fakó lapjai telítve a multnak emlékeivel. Az emlékek sokasága vezet, irányít hazánk emlékekkel telített gazdag multjának felidézésénél, emlékezetünkbe vési annak a multnak emlékeit, melyekből tanulságot merítve, fokozódik a tettekre készség, nő, fejlődik az igaz, valódi és nagyítottakra kész hazaszeretet.

Csendes, susogó fenyők árnyékában bolyongva, elmerengek a multnak emlékein, gondolataim évszázadoknak történelmi világában keresik a nagy, dicső őseket, kiknek emlékét őrzi a mult, nem engedi a feledés homályába veszni, alásüllyedni az utókor hálája.

Szülföldem szép határát elhagyva, a szomszéd község határában megtalálom érdeklődésemnek tárgyát, a multat felidéző emlékkövet, melynek felírata:

„E helyen állott a Xántus kápolna, melyet a népkegyelet az itt elesett Xántus Keresztes alcsíki királybíró sírja fölé emelt. Az 1694. tatárok elleni győzelmes csata emlékére.”

Állíttatta és a kápolna romjait kiásta a P. T. E. Csíki Turista E. csoportja. 1933.

Ima száll fel az ajkamról, ima, melynek szavai hálát rebegnek az Alkotóhoz, egy ott elesett hősnak, nagy férfinak emlékét felidézve, kérve Istent, hogy hősünknek nyugalma legyen csendes, emléke örök.

Az 1694-ik év vészt hozott a székely vármegyék egyikére, Csík vármegyére. Futótűzként terjedt el a vármegye minden falujában: „Jönnek a tatárok!”

Megérkezésüket rombolás, dúlás jelezte, égő szenesedett üszköket hagyva maguk után. A hordák prédája lett Cibrefalva, Hosszúaszó, abban az időben Csík vármegye két legnagyobb községe.

Somlyót Nizet Ferenc szerzetes mentette meg, hadi cselének alkalmazásával, aki a tatárok jövetelének hírére a somlyói zárdába összeszaladt férfiakat felfegyverezte, a nőknek fejére fekete fejkötőt tétetett, azokat felsorakoztatta a Kis-Somlyó-hegy oldalán, a zárdá templomának tornyába dobosokat és kürtösöket állított, azok a tatárok Somlyó felé vonulását látván, megszólaltatták a kürtöket, verték a dobokat, a Somlyó hegy oldalán álló nők iszonyú lármát csapván, a megremült tatárok Alcsik felé szaladtak, melynek bejáratánál Xántus Keresztes királybíró, a csíki hadsereg vezére megverte a tatárokat, azokat az Oltnak nekiszorítva, megsemmisítő csapást mért rájuk. Sajnos a csatában maga a vezér is elesett.

A hálás utókor emlékoszloppal jelölte meg a csata helyét, örökítette meg a vezér nevét.

Sajnos egy későbbi tatárdúlás megsemmisítette a Xántus kastélyt, melynek ma csak romjai hirdetik a család régi nagyságát, dicsőségét és a multnak amaz emlékét, hogy a családból még egy második királybíró Xántus Benedek is kikerült, kinek szintén nagy rész jutott a tatárdúlás megakadályozásában.

A család eredetéről, dicső multjáról Orbán Balázs történetíró emlékezett meg, aki munkájában méltatta csiktaploczai Xántus János természettudós, világutazó nagy érdemeit, a közbecsülést, amellyel a családot kiemelte a feledés homályából, annak érdemeit történelmi munkájában ekkép örökítve meg:

„Nem tartom magamat elég méltónak arra, hogy a nagy, dicső Xántus család érdemeit méltatni tudnám.”

Székelyföldi.

Csík vármegyei magán javak.

A székely határőrséget 1764.-ben azért állították fel, hogy 1. Erdély határait megvédje, 2. a pestis (a mirígyhalál) behurcolását megakadályozza és 3. a határszéli csempészetet meggátolja.

A székely határőrség felállításával az adók Erdélyben 20 százalékkal felemeltettek. A székely határőrnek saját ruhában és saját lóval kellett katonáskodni. A legkisebb számítás szerint is a gyalogosnak évi 40 forintot, a lovasnak évi 80 forintot jelentett a katonáskodás. Ezt alapul véve 84 év alatt a székelység az adókon kívül 45.000.000 koronát áldozott a haza oltárára. Volt idő, mikor a kato-

náskodó székelynek rosszabb dolga volt, mint a jobbágnak.

Mária Terézia elhatározása a székely határőrség felállítására törvény és jogellenes volt, mert az hatalmi szóval történt. A székelység a madéfalvi mészárlás után kénytelen volt felvenni a fegyvert és beállni határőrnek. Aki ezt nem tette, az kivándorolt Bukovinába.

A székelyföldön a *lus regium* teljesen ki volt zárva, a kincstár ott birtokkal nem rendelkezett. A székely az ő birtokát az ősi foglaltság jogán (*Bona primae occupationis*) birta, mely birtokok mind nemesi jószágoknak tekintettek.

A *lus devolutionis* a Hármas könyv III. részének 4. címe szerint sem hűtlenség, sem kihalás esetén nem következett be. Rákóczi szabadságharca után a lófők és a puskások is adófizetésre lettek szorítva, míg a főnemesség nem.

A magyar-török határmegállapító bizottság 1769-ben befejezte munkálatait és a határon nagyobb terjedelmű erdő- és legelő birtokokat csatolt vissza Magyarországhoz. Ezen birtokok „alpes revindicate“ név alatt lettek Magyarországhoz csatolva és ilyen havasi birtokok több ezer hold terjedelemben lettek Csík, Háromszék és Beszterce-Naszód vármegyékhez csatolva. Miután ezen havasok az ősfoglaltság jogán a lakosságot és nem a kincstárt illették meg, egy évtized lett megállapítva a tulajdonjog igazolására. Az évtized 1780-ban letelt. Természetes, hogy a tulajdonjogot annyi évtized után igazolni nem lehetett. Azért II. József császár 1783. május 27-én kelt intézkedésével ezen revindikált havasokat a székely határőröknek rendelte adatni.

A székely határőrök ezen havasokat 1784. évben birtokukba is vették.

A havasok egy része a ló beszerzési, másik része ruházat beszerzési alap címet nyerte.

A Beszterce-Naszód megyei havasok a naszódi és karánsebesi határőr ezredeknek adattak át.

A székelyek ezen birtokokat 1783-tól 1851-ig, tehát 68 évig háborítatlanul bírták és annak jövedelmeit élvezték. 1851-ben azért, mert a csíki és háromszéki székelyek 1848—49-ben az uralkodó ellen fegyvert fogtak, eme vagyonukat úgy a háromszéki, mint a csíki székelyektől elkobozták, míg a naszódvidéki és a karánsebesi határőrezredek birtokait meghagyták.

A kiegyezés után az 1669. február hó 16-án kelt legfelsőbb királyi kézirattal a birtokok a tulajdonos székelyeknek vissza adattak.

A visszaadott javak a legfelsőbb határozat szerint Csík és Háromszék osztatlan tulajdonát képezik és annak jövedelme nevelési, földművelési, ipari és kereskedelmi célokra fordítandó. Csík vármegye eme, összesen 62.500 kat. hold erdő és legelő birtokot „Csík vármegye magán javai“ elnevezés alatt házilag kezelte és annak jövedelméből létesítette és fenntartotta a földműves iskolát, a polgári fiú- és leányiskolát, felépítette a csíkszeredai gimnáziumot az internátussal, a vármegyházát és a vigadó épületét, továbbá segélyezett minden egyetemre ment csíki diákot és több jó tanuló középiskolás fiút és leányt.

1969-től 1923. évig, tehát 54 évig háborítatlanul bírták a szé-
kelyek a visszakapott területeket,

1923. évben a román kormány úgy a csíkmegyei magán java-
kat, mint a háromszéki tanulmányi alapot kincstári birtoknak nyilvá-
nította és elkobozta. Csíkvármegyében így elkoboztak 62.500 kat.
hold erdőt és legelőt, a polgári leányiskolát, a vigadót, a kaszárnját,
a földműves iskolát, több bérházat, a borszéki üdülőházat, 113.804
kor. 58 fill. készpénzt, 1.149.328 kor. 36 fillér magán kötvényt, és
1.440.440 kor. értékpapírt, úgy, hogy az elkobozott vagyon értéke
hozzávetőleges becslés szerint 105 millió aranykorona értéket képví-
selt. Eme elkobzás feletle sérelmes volt és a sérelmet még tetézte
az, hogy a karánsebesi és a naszódvidéki oláhok hasonló eredetű
vagyonát nem kobozták el. Ugyancsak nem kobozták el Brassó vá-
rostól a töröcsvári uradalmat sem.

Csíkvármegye mindent elkövetett, hogy elkobzott vagyonához
hozzá jusson, de eredményt csak részben ért el.

Ez idő szerint a magánjavak vagyona a következőképen oszlik
meg:

Egyházaknak széosztottak 32.200 kat. holdat.

A magánjavaknak visszaadtak 11.659 kat. holdat, a kincstár tu-
lajdonában maradt 18.640 kat. hold. Csík vármegye ezen döntésbe
ugyan nem nyugodott bele, de annak megváltoztatására semmi re-
mény sincs.

Futásfalvi Vargyassy Márton.

Válasz Lugosi Döme dr.-nak

Szabó Dezső stílusa c. tanulmányomról írt ismertetésére

A Hargitaváralja kiadásában két évvel ezelőtt megjelent tanul-
mányomat a Szegedi Új Nemzedék a közelmúltban ismertette. Az
ismertetést Lugosi Döme dr. írta, akinek először is köszönetet mon-
dok elismerő szavaiért, másodsor azonban néhány tévedését kell
tisztáznom, tekintve azt is, hogy az ismertetés hangja néhol — érthe-
tetlen okokból — elég éles.

Az első félreértés a forma és tartalom viszonyából adódik.
Lugosi Döme dr. nem ért velem egyet abban, hogy a forma fejlődés-
képesebb, mint a tartalom. Én ezt a fejezetet a következő szavakkal
zártam le: „Lezárhatjuk ezt végeredményképen azzal, hogy bár a
tartalomnak ép úgy van fejlődési lehetősége, mint a formának, s bár
a tartalom szűli a formát, a formai változások feltűnőbbek mint a
tartalombeliek.” Ebben tehát nem mondtam, hogy a forma lényege-
sebb, mint a tartalom. Különben én erre az eredményre két oldalon
át való fejtegetés után jutottam, nem mint Lugosi Döme, néhány sor
után. Ha ez a két oldal, — amely hosszú idők nagy vitáinak leszű-
rődései, — nem győzték meg őt, ez csak azt bizonyítja, hogy e kér-
désben teljesen járatlan. Zárójelben utólag bevallhatom, hogy az újabb
eredmények szerint „csak” a forma változik s az egyazon tartalmat
különböző időben, különbözőképen mutatja meg. Hogy ez a meg-

állapítás mennyire nem új, azt igazolja a „forma dat esse rei“ mondás.

Sajnálom, hogy a rövid stílus-történetet nem értette meg Lugosi Döme dr. Ennek célja az volt, hogy kimutassam mennyire alulmaradt a próza nyelve a versével szemben és ennek következtében mennyire nagy jelentőségű e szempontból Szabó Dezső fellépése. Nagyon tiszteltreméltó Lugosi Döme dr.-nak az a nagy lokálpatriotizmusa, amellyel a „kimaradt“ szegedi írókat védelmébe veszi. Ez a védelem azonban a jelen esetben nem állja meg a helyét. Tudom, hogy Dugonics Andrással mennyit foglalkozott, s ennek ellenére is azt kell mondanom, amit Szerb Antal irodalomtörténetében mond, hogy Dugonics csak a „stílus-ínyencek“ számára nagy jelentőségű, de az egyetemes magyar prózai-stílus fejlődésében messze elmarad akár Pázmány Péter, akár Kazinczy mögött. Szinte látom a nemes felháborodást, „hát a népies-stílus hol maradt?“ Erre szintén Szerb Antal idézett munkájával felelhetek: „fínom elájuldozó emberek számból, érzékeny és körmönfont tartalmakat a legotrombább népi nyelven mondat el.“ Ismételten hangsúlyozom, hogy ezt pusztán *stílus* szempontjából mondom. — Dugonics népi stílusára vonatkozóan Baróti Dezső, — aki az eddigi eredményeket összefoglalta, — Dugonics Andrásról írt tanulmányának 47. lapján ezeket írja: „Csakis a legkülsőlegesebb értelemben vett nyelv népi nála, (ő-zés, tájszavak használata, a közmondások, szólások egy része) gondolatvilága, kifejezésformája nem.“ — Így tehát Dugonicsot nem érte sérelem, amikor a legjelentősebb magyar prózaírók közül — stílus szempontjából — kimaradt.

Nem vehettem be minden szeretetem ellenére Tömörkény István sem. Neki tulajdonképen nincs is külön stílusa, mert az ő kifejezés-módja a nép „kétkezi munkásainak“ beszéde. Annysira etnografus író ő, (mint Ortutay Gyula tanulmánya is megállapítja), hogy kifejezés-módja inkább ebből a szempontból jelentős, mintsem stílustörténet szempontjából.

Ami Mikszáth Kálmánt illeti, általánosan ismert tény, hogy stílusa pusztán humorával függ össze, s egyik legalaposabb ismerője Rubinyi Mózes együtt is tárgyalja e kettőt. Az anekdótázó fecsegésen kívül azonban semmi nagyobb jelentőségű *stílusbeli* fontosságot nem találunk munkáiban.

Gárdonyinak rövid, tömondatos nyelve — mint Schöppflin Aladár mondja: népdal-stílusa — inkább egy jóirányú tisztogatást jelent mintsem új stílus-lehetőségek alapját, s ezért nem lehet „fejlődés történetnek“ tagja.

Móra Ferenc (eddig felfedezetlen) stílusbeli nagysága, valóban a legjelentősebbek közé sorolja őt. Sajnos azonban őt nem említhetem Szabó D. előtt, t. i. munkái későbbben jelentek meg, mint Szabó Dezsőéi. (II)

E pontot összefoglalva azt mondhatom, hogy Lugosi Döme dr. szem elől tévesztette, hogy itt „stílusról“ van szó s főleg helyi szempontokból fájt neki a fenti írók „kimaradása“. A magam részéről bevallhatom, hogy valamennyi felsorolt író stílusával már régebben foglalkozom s ennek ellenére sem érzem „vétkes mulasztónak“ magam

(mint Lugosi Döme dr. írta), mert — lehet, hogy most botránykövet dobok el — e csoport írónak *stilusa* messze mögötte marad Szabó Dezső forradalmi újításainak.

Azon pedig csak csodálkozni tudok, hogy miért nem lehet megérteni Berzsenyiről szólva ezt: „Ez a hang már képesíti a nyelvet Vörösmarty befogadására“. Ez azt jelenti: Berzsenyi készítette elő Vörösmarty nyelvét, hogy Berzsenyi nélkül nem lett volna Vörösmarty nyelve az, ami lett, hogy a nyelvi-lehetőségek már benne voltak Berzsenyi nyelvében, csak olyan tehetségnek kellett jönni, mint Vörösmarty, aki felszínre hozta azokat.

Aki olvasta Arany munkáit és elmerült tudományos prózájában is, az nem kérdezi, hogy mit jelent ez: „Arany a legmesteribb nyelv-stiluskészítő“. Igenis Arany *mestere* a nyelvnek, a szó eredeti (görög), valódi techné értelmében, aki a legnagyobb adottsággal fúrta-faragta a nyelvet és tudatosan illesztett minden szót a helyére, azért munkája olyan mint az ötvösművész tökéletes remekműve.

A „vastagnyakúságra“ vonatkozóan annyit mondhatok, hogy igenis van ilyen. Mondanom sem kell, hogy távol áll tőlem minden felekezetieskedés és ezért a leghatározottabban visszaszítok minden ilyen fajta támadást és azt tartom „hitvitázónak“, aki szót emel ezzel kapcsolatban. Ami azonban az irodalmi részét illeti e kérdésnek, meg kell jegyezmem, hogy amint van katolikus szellem és katolikus vérbeli adottság — remélem ezt Lugosi Döme dr. sem tagadja —, úgy van protestáns is. Ez állításomat minden gondolkodó számára igazolja a magyar irodalom és történelem is. Megjegyzem még, hogy a kimondottan katolikus szellemű Magyar Kultúra (1939. IV. 5.) kritikájában nem kifogásolta e megállapításomat Szabó Dezsővel kapcsolatban, már pedig az nem valószínű, hogy az ilyen szellemű lap figyelmét elkerülte volna e megállapítás. Hogy Szabó D. ellentmond-e a Kálvinizmusnak, vagy sem, az most nem tartozik ide (de az ismeretetésbe sem), erről maga Szabó D. is ír „A magyar protestantizmus problémája“ c. munkájában, amit Szabó D. jó ismerőinek tudni illik. Végül, aki ismeri a mai irodalmi tudományos módszereket és eredményeket, (elsősorban gondolok itt Farkas Gyula könyveire, ezek között is „Fiatal Magyarország kora“ c. 1932-ben megjelent munkájára), az nem ütközik meg annyira megállapításomon, mint Lugosi Döme dr.

Lugosi Döme dr. kritikája szerint leghibásabb megállapításom az, hogy Szabó D. beszéde pompás székely beszéd. Ezt a megállapítást, én többek között, felsorolásnál mondom és ha tévedek, tévednek velem forrásaim is és maga Szabó D. is. Aki számára csak a fonetikusán írott (Tamási és Nyíró-féle) székely beszédben nyilvánul meg a „székely nyelv“ az nem is fogja annak találni Szabó D. nyelvét, de aki a nyelv szellemét, a szerkezetet, az igekötők átvételét, stb.-t nézi, az megtalálja benne azt, ami a székely nyelvet jellemzi. Csanády György a Híd 1927. októberi számában ezt írja: „minden képe és hasonlata, nyelvének, mondatszerkesztésének teljes ereje és szépségének . . . alapja az a *háromszéki székely falu*, ahol gyermek volt, ahol járni és beszélni, káromkodni és zsoltárt énekelni, sírni és kacagni, verekedni és szenvedni tanult“. Vagy: „Szabó Dezső az egész *egyetemes székely nép*; jóban-rosszban, viharban, napfényben, életben-

halálban, bűnben és bűnhődésben, virtusban és vétekben.“ De ha ez nem elég és ha a belsőben nem látja meg valaki a székely nyelvet, annak bőségesen szolgálhatok Szabó D. nyelvéből, külsőlegességekkel is, a székelység körében használatos szavakkal. Tessék: surgyé, kaláka, szeszpetelődik, ellazsnakol, szokotá!, stb. stb. *Igy tehát nem azért kellett Szabó D. székelységéről beszélnem, hogy a Hargitaváraljában indokoltabban jelenhessen meg tanulmányom.*

Ezek után pedig „visszaborzadhat“ Lugosi Döme dr. (mert mi-
kor ezt olvasta „megborzadt“), mert igenis Szabó D. él székely adottságával. Megengedem, hogy Lugosi Döme dr. otthon (mint írja) elég székely beszédet hall, de Szabó Dezső könyveit már ritkábban olvashatja, mert akkor ő is észrevenné a fentieket. — Nem tudom ezek után mit jelent Lugosi Döme dr. e mondata: „Szerencsére, most már túl vagyunk az indokolási szükségességen, s szerző is bevallhatja tévedését“. Hol van ez a szerencse és hol van az indoklás? Az a megállapítása, amit ezek után tesz, hogy „Szabó D. különleges kifejezési módja kizárja a mesterkéletlen és népi zamatú beszédet“, nem állja meg a helyét, mert Szabó D. magáévá teszi a nép beszédét és azt sajátos egyéniségén átszűrve adja vissza. Ezt különösen akkor tapasztalhatjuk, amikor a nép fiait beszélgeti.

A „pongyolaságot“, ami Lugosi Dömét „elszomorítja“ azonnal visszafordítom. Aki a köztöszóval való kezdést (Isten bocsá' még hozzá ellentétessel is) pongyolaságnak tartja, az vajmi keveset hallott a nyelvészeti mai állásáról s azt meghagyom ebbeli tiszteletreméltó felfogásában. Én azonban merek köztöszóval mondatot kezdeni. — És ha már a pongyolaságnál tartunk, (enyje már megint köztöszóval kezdem) nem pongyolaság-e Lugosi kritikájának kezdete? „A hányatott életű Szabó Dezsőnek igen sok hive van Szegeden. Így hát nem pusztá véletlen az, hogy Szegeden jelent meg ez a könyv“. Szabó Dezsőnek az ország minden részében vannak hivei és így akár hol megjelenhetett volna ez a könyv. Nem más e megállapítás, mint a napilapokban és szónoklatokon unus-untalan hallott frázisos kezdések. — Vagy mit jelent ez: „Szabó Dezső írásait én is szeretem, sőt minden könyvét könyvtáramban őrzöm, de a kialakult véleményemet, amely szerint különleges képességű írónak tartottam, csak annyiban változott meg, hogy e könyv elolvasása után eredeti írónak tartsam, akinek nyelvünkkel végzett artistamutatványai (Hát ez magyar szó? Szerk. sokszor gyönyörűségbe kápráztatják lelkünket.“ — Miért kell ide az) ellentétes köztöszó? Mert a Szabó D. könyvek megvannak? Az egyik közbevetett mondatot elhagyva pedig ezt kapjuk: „kialakult véleményemet... csak annyiban változott meg“. Hol itt az egyeztetés? Ez nem pongyolaság?

Most következne Lugosi Döme dr. leghelytállóbbnak látszó megróvása, az idegen szavak használata dolgozatomban. Ma — nagyon helyesen — hazafias köteletség a magyar nyelv védelmének ügye s védi is mindenki a maga módja szerint. Annál is inkább jó ezzel a kérdéssel foglalkozni, mert ez jó ajánlólevél a nagyközönség előtt, minél kevésbé elmélyülő, annál inkább. Mert a nagyközönség csak nagyon ritkán jut el a magyarosság és magyartalanság igazi mélységéig, csak a felszínt veszi észre. Azt hiszik, hogy az idegen sza-

vak használata (ez a legfeltűnőbb) feltétlen idegen szellemet is jelent. Azt hiszik, hogy Lugosi Döme dr. előbb idézett hétszeresen összetett mondata (pedig még egy vessző mindig hiányzik onnan is), mert idegen szó nincs benne; (Dehogyan nincs! Szerk.) teljesen magyar. Én magam is harcosa vagyok az idegenszerűségekre írásának, de ez első sorban nem az idegen „szakkifejezésekre” vonatkozik, hanem a magyar nyelv szellemének védelmére. Az én tanulmányom nem szép-próza, és így a „nyagközönség” nyelvérzékét nem bánthatja. Annak kis rétegnek pedig, amely tanulmányokkal is foglalkozik, sokkal több idegen szó áll rendelkezésére, mint amennyit és amilyen *közhasználatú* szavakat én használlok. Másrészt tudjuk azt, hogy ezek a szavak idővel milyen jelentésváltozásokon mennek keresztül, éppen azért én mindenütt az eredeti értékét és értelmét veszem. Itt van pl. a „naturalizmus” szó. A „natura” maga természetest, úgy a jót, mint a rosszat jelenti, mégis az irodalomban ma *csak* baloldali értelemben használják. Stb. Különb is, nyelvészeti dolgozatnál nem hagyom el a szakirodalomban elfogadott és általánosan használt szakkifejezéseket; mint pl.: kakofémizmus, katakrezis, likvidák, spiránsok, inversio, translativus, stb. stb. És nem hagyom el az idegenből átvett, a magyar nyelvben régen polgárjogot nyert, műfajok neveit sem: eposz, pamflet, pasquillus, stb. Sohasem fogom *írálnak* mondani a stílust s nem mondom ki ezt a „magyar” szót: műítész. — Ismétlem nem az idegen szavak használatában áll minden esetben a magyar nyelvrontása, hanem az olyan fajta germánizmusokban, mint: „Aki súlyt *helyez* arra”, amit Lugosi Döme dr. használt.

Talán egy kissé hosszúra is nyúlt válaszom, de engem is csak a jóindulat vezetett. Rá kellett mutatnom arra, hogy a kritikust kényes helyzetbe lehet hozni, ha nem eléggé körültekintő. A szakember többet és alaposabban foglalkozik tárgyával és ennek következtében alaposabban is ismeri azt, mint a kritikus.

Gergely Gergely.

Reményik Andor (Remband) és költészete

Írta: CSÍKSZENTGYÖRGYI JÓSA JÁNOS

(Folytatás.)

Tudja-e, vagy megismerte-e valaki e földi létben a komoly bánatot, az igazi szenvedést? Ezt az érzést csak az ismerheti, aki tiszta ártatlanságában átélte egy súlyos ítéletet, egy elviselhetetlenül nagy szenvedést, egy borzasztó lelki drámát. Az, akitől az erőhatalom elrabolta hitét, honát . . . , az, akitől a kifürkészhetlen Gondviselés elvette a halhatatlan szerelmét: hitvesét.

E két hatalmas érzésről mit tudhat az anyagot halmozó, az önérdemekért futó-lóto üres-lelkű embertömeg. E két érzés külön-külön is csodálatosan komoly és megfesthetlen valami. Ezt a két érzést nem tudja, vagy nem akarja a legtöbb ember megtűnni, vagy elmélyíteni lelkében, kirázza belőle, mint a temető kapujából visszatérő, a bánatot, mert az „élet” fogadja újra csábítón ölelő karjaival, hazug, csalfa

ígéreteivel és álmodott új reményeivel, hogy egyéni életcélokat valósíthasson.

E két érzés nagy és hatalmas valami. Hát még a kettő együtt egy szívben, — egy lélekben.

Ennek kifejezése igazi művészet. A költészetben súlyos érték-mérő. Ezt látjuk Reményik Andor költészetében, midőn a legkifejezettebben festi meg a fájdalom kettős lázadását, az aljas földi és a kifürkészhetetlen égi hatalom ellen. De amíg a trianoni hóhér ellen nem csökken évek múltával sem az átkos gyűlölet, addig az égi hatalommal kibékül, mert az örök igazság ad biztató felhatalmazást arra, hogy kérje, sűrösse, parancsolja a trianoni gyalázat enyhítését, elviselhetését, megsemmisítését a méltó elégtételadásban. És ez az érzés nő, dagad, égis csapkodó hullámokká válnak Reményik Andor költészetében, amelyben a költői lélek hatalmas ereje lüktet, dacol és imádkozik.

Ezt az erőt látjuk a III. kötetben, amelynek hármassoros beosztása: „Ború—Mária—Derű” sejteti, hogy e könyv a kettős fájdalomnak költői könnyezése.

A költőtől 1931-ben elrabolja feleségét, Máriát, a titkos kór. A bocskoros oláh elleni keserűség, gyűlöletig fokozott érzésekkel teli szívében egy új, nem várt fájdalom lopózik. Az örök bűbánát méhe szüli a legszomorúbb egyéni fájdalmat, a gyászt, amely vánkására titkon könnyezi az álmot. A kis diófahajlék emlékével lett terhesebb a költő szíve, mely eddig csak a haza sírján kesergett.

Száz — meg száz dallam kél lantja húrjain — mi egyik verséből kikövetkeztethető, de csak 12 verset nyújt az olvasónak, a ború újra derűvé változik a — nyilvánosság számára.

Itt is egy sajátosság fog meg. Ez a sajátosság szerényen egyéni, de messzi kelet történeti múltjában gyökerezvén, a költő öntudatos szépséggel ad ennek kifejezést. Vagyis az egyéni gyász más, mint a nemzeti gyász. Az egyéni gyász nem érdekli az embert, mikor a saját gyászruháját is minél előbb igyekszik levetni. Mit érdekli az embert másnak bánata? Ha még olyan költői szépségben is jelenik meg, mint Reményik Andor költészetében! Óh, de Reményik Andor nem azért nyújt a lélek gyásztermékeiből ily keveset, azt is csak sejtetve, hanem azért, mert a keletről hozott ősi alaptermészet, — ami ma is divik japán testvéreinknél, — parancsszava értelmében egyéni gyászával nem keserítheti senki hozzátartozóját, vagy embertársát. A szív szenvedhet, sírhat titkon, de nem illő nyíltan könnyezni, még kevésbbé illő a gyászkendőt lobogtatni nyugati szokások majmolásában. Ez az ősi alaptermészet vet féket a Reményik Andor költészetére, ami megint olyan megkapó, hogy éppen ezért kell e néhány versét kiemelnem, annál is inkább, mert sajátos módon társul még itt is az ember és a haza feltámadásának gondolata és oly erősen, hogy lelkéből e hitet még a sír sem tépheti ki.

„Egyedül” c. kis verse (III. k. 69. l.) az egyedüliség érzésének megrázó festése.

„Éjnek kárhozatja
Sokszor úgy rám támad:
Vessem le keresztem
S menjek el utánad.
Hogy hasztalan úgy is
Belső könnyezésem,
Néma áldozásom
Lassú elvérzésem.

Elmehetnék bátran,
Nem siratna senki;
Tán még az se lenne,
Ki hozzád vigyen ki,
Ki melléd temessen
Örök fénnel szembe,
Ki fejemhez írja:
Hiszek egy Istenbe . . .“

A „*Madonna előtt*“ c. költeménye (III. k. 68. l.) tökéletes kifejezése a hallhatatlan szerelemnek, az örök hitvesi ragaszkodásnak. Feltűnően költői beállítása a temetést követő gyásznapoknak. A költő egyedültségét átélve érezzük. És még sincs egyedül, mert az üres szoba falán a keblén kisdedit szorító Madonnakép mosolya örökös estén, napkeleten, a szűz anya, aki ép úgy szerette a költő Máriáját, mint ő és

„A búra vigyáz nyoszolyám felett,
Mely el nem alszik és el nem feled.
Te láttad Őt nehéz, emésztő kórban,
Te láttad azt, hogy lelke imából van,
Hallottad azt, hogy Hozzád esdekel:
— Őrizz Anyám, hogy még ne menjek el!“

A költő lelkében kínos fájdalmak örvénylenek az álmatlan éjszakákon, mert még a Madonna bánatos mosolya sem nyújthat gyógybalzsamot lelke sebére. Kéri hát, hogy

„Ne szánj meg engem, bánatos Madonna,
Nem enyhülök meg semmi irgalomra.
Mert én keservem lázongó pogány,
Míg térdelek tűnt bálványom porán.“

„*Álomtalan*“ c. versében (III. k. 70. l.) mesterien festi álomtanságának okát. Éltet élők társaságát keresi,

„Hogy elnyögözze bánatom a mámor,
Mert éjre várni józan nem merek.
De hasztalan. Nem bír a bor a búval.

Nem, mert jó a Lélek. Ágya szélére ül. Csak tétovázó ujjal sfmogatja. És

„Csendes panasz kél halvány ajakán,
Hogy nem ölelhet többé már magához,
Csak egyszer, majd, ha eljön éjszakám“.

S kéri, hogy addig is viselje hű szívét szívében s ne tépje lelkét „érte semmi láz“, mert csillagából féltve vigyáz rá. És . . .

„A vankosomra titkon álmodt könnyez
A gyász.“

A fájdalom költészete sötét borongásában a feleség haldoklásának és elsiratásának olyan csodálatosan szép remek műveit termeli, hogy valósággal vágy támad az ezekben elmélyedőben: olvasni, ismerni a többi, valamennyit a „tarra foszlott ágon emlékezetül kötött száz hervadt virágot“. Megkapóan szép, tömör kifejezésekkel teli versek ezek, amelyekben a gondolat mélyre van ásva, mint a sírgödör.

Egyik versében az elhunyt feleség lelkét „lehullt sárga nyárfalevélhez“ hasonlítja, mely a „csontfurulyás öreg tél“ (a halál) üzenetére ölébe menekült, ahol örök életre lett. Ki tudja, ki sejt, hogy a sárgafalevélben kit-mit rejteget a költő, hiszen a versből ki nem befűzhető. De mégis:

„Ha egy kósza szem kibetűz majd téged,
Mutasd a szívet, mit a kín letépett.
S ha kérdi, hogy mi a titkonsíró bánat,
Mutasd meg neki halovány orcámat.“

(„Hulló nyárfalevél“. III. k. 60. l.)

Nem merem azt állítani, hogy Reményik Andor legszebb költeménye ez, de azt ki merem mondani, hogy aligha volt költő, aki ily titkos mélységgel megrajzolni tudta volna a titkonsíró bánatot, melyet a lélek átélt valaha.

Ilyen mélység a „Solo“ c. verse is. (III. k. 61. l.) A „A férfi est“, a férfi kárhozatos egyedülvalóságának oly fenséges megrajzolása, hogy öntelt szódobálózás lenne mind ama törekvés, mely értékelését próbálná megkísérteni. Az érzést csak érezni lehet a lélek bűtiből. Magyarázni, fejtegetni szinte nem szabad. Mert elszíntelenítené a színeket, széptelenítené a szépet, valótlanná formálná a valót, mely megsemmisült a költő lelkében a földdel és az éjjel együtt, csak éppen egy valósága van, amit elméje a „semmi hatványolt határán keres“ s amit ott megtalál pogány szerelmének égi hite:

„Ne fordítsd el az arcod,
Veled beszélek mostan egyedül.
A föld, az ég s a többi semmi
Ziháltan sajgó kebelemre dült
És elaludt és hallgat álmodásra,
Amit vihar mogorva szírtre fest
S fellegborulat záporába fullaszt
A férfi est.

Mert férfi estje zord rideg szobában,
Hol kárhozatra vészkeselyűk csapnak,
Kilobbant dőzs, csikorgó csatja késnek,
Húnyó sugára vércsapolta napnak.
Veled beszélek, kit térdem hajoltán
En fel nem érlek, csak konok fejem
Keres a semmi hatványolt határán
És megtalál a pogány szerelem.

Úr! Itt a láng, a tiszta, szennyezetlen.
Töröld le róla vágycsókok nyomát
És parancsold, hogy szelíd mécsre válva
Ébren virrasszon éjszakámon át.“

És mert megtalálja a költő az örökélő lelket, megbékülés száll szívébe, lelkébe egyaránt. De úgy festi meg ezt a „megbékülést“, hogy lehetetlen tartós megállás nélkül tovább menni e versnél, mert minden szó végtelenbe futó gondolat szárnyára emel.

Nem ócskahúrú, kölcsönként régi lant ásó-kapájának hagyományosan borongós költészete frissül fel Reményik Andor lírájában, mikor az ő sajátságosan egyéni érzelmeit elsírja, hanem megszólal egy új, eddig aligha ismert, önalkotta hárfa fájdalom finomította húrjain a diófadeszka fűrészt altató hangja, melynek elszendergető melódiáján megbékül a szívbeszakadt kinszegek fulánkjait hiába tépdeseő harapófogó és koporsószeget verő kalapács a vígan daloló éleilegények az évek, halotti torán:

„Hej, danolászó, vig éleilegények,
Be fáradt torzót hagyatok nekem!
Bénult acélromot, minek falában
A beteg lélek függ avult szegen.
Pörölyötök csak kint szegelt szívembe:
Erőt, mi rombol s lángot mi öl;
Sziklába vert s az égre tört sudárom
Fűrészetek művén lassan kidül.

Hiába dült a harapófogótok,
Hogy tépje rólam jaj ezer szegét,
Mert benn szakadt a szeggyilok fulánkja!
S a sebnek vére immár holt, setét.
Csak rajta még, vidám éleilegények!
Diófa lágy... fűrésznek altató...
S hadd béküljön meg végre pár szegcskén

A kalapács — s a harapófogó...“
(Megbékülés. III. k. 62. l.)

A hitvesi örökbúcsú megható szerénységgel nyer kifejezést „Melankólia“ c. időtálló versében. (III. k. 59. l.) Bensőséges tisztelt

lettel emlékezik Mentorára, feleségére, akinek szelleme örök barázdát ásott elméjében, aki arra biztatta, hogy a magasban járó költő szava, betűje élére állítsa az eszmét, hogy úgy hasson mint a pöröly. De hiába emelkedett fel a magasba, hiába osztogatta a lélek nemes fényét, vérének és erejének melegét. A rideg közöny homokja nyeite el. Mindez nem fáj rab lelkének,

„De fáj, hogy ifjú, képlékeny szívembe
Beloptad azt az érzékeny csírt,
Mely jajra ébred minden fájjal szemben
És könnybe márt egy halk szavú gitárt.
Hogy minden fecske elbúcsúzzék tőlem,
Hogy nékem fonjon gyászt az őszi táj,
Virág panasszal hervadjon előlem —

Csak én ne mondjam senkinek, hogy fáj...”

És a „Virrasztó“-jában (III. k. 66. l.) így szelidül el a bánat a költő szívében:

„Csendesen, csendesesen...”

Sóhajt a bánat ne rebegjen,
Mert elaludt a kedvesem.

Hervadt virág halkan peregjen,

Ime a költői lélek nagysága. A jajra jajjal tudna felelni. De nem teszi, mert a fennebb említett előkelő ősalaptermészet nem enged. Még akkor sem, ha az élet minden öröme elhagyja, ha csak egyedül néki fonna gyászt a sors, a hervadás. Búcsút vesz a költő hitvesétől, költészetének néhány lapját emlékének szentelve. De ez csak látszólagos búcsú, mert lelke mindig közelebb viszi Őhozzá a kettős gyászban, az egyéni és a nemzeti gyászban. A „*Halottak napján*” c. versében (IV. k. 13. l.) elszáll lelke a végekre, ahol elhagyatott temetők sírjaira nem vet már virágot s nem gyújt szövétneket senkisé.

De mert a temetőben beszélgethet a porladó hitvessel, hozzá fordul, hogy vigye hírül kettős gyászát véreinek, akik a rabtemetőkben pihennek:

„Te látod őket és velük beszélhetsz,
Hiszen szeretnek, mert engem szeretsz.
Mondd meg nekik; emlékezem örökre.
S a gyászom értük kettőzött kereszt.
Mert idegen föld lett a hant felettük,
Rabtemető, vérző kálvária,
Hová dacolni jár kesergő lelkem —
Mondd el nekik a gyászom, Mária...”

E bús emlékezet áthidal bennünket a költő hazafias költészetének taglalására. A Hargitaváralja 1938. és 1939. évfolyamaiban több ilyenmű verset hoztunk „Remband” álnevével. E hazafias versek szerzőjének neve akkor még ismeretlen volt olvasóink előtt, de bizonyára megkapta figyelmüket.

Mindhalálig c. verse (III. k. 6—7. l.) egyik legszebb és legcsodálatosabb példája a költő hazafias lángolásának. Fenséges, ódai szárnyalású gondolat. Izzó pogány lázadó tűz kitörése.

Karácsony est. Az erdő örököld bokra eljött az emberekhez. Az öröm mécei gyúlnak az ágain, mely alá tilt a Szeretet, hogy szívét megnyíthassa gazdag, boldog, árva, koldus és hontalan. A magyar Tőle tanulta a szeretetet s bár a balsors fergetege űzi, ez estén megbocsát mindenkinek; mert az Isten is megbocsát a vétkezőknek.

Az embernek még inkább kötelessége ez. De miért pazarolja az Úr a szeretetet a hitvány bosszú pokoltüzében égő rablóhadra, mely nem ül ez estén a Szeretet bokra alá, hogy eleméssze nemzetünket. Az Úr megbocsát a gonosz földrablóknak, kik miatt koldusok lettünk, de a Szeretet parancs ellen vétő költőnek is meg kell bocsátania, mert

„... azt, pribéktől kezdve a királyig,
Ki Patronánkat arculütni merete —
Megátkozom s gyűlölöm mindhalálig!”

Feltűnő beállítású revíziós költemény. Ilyen fenségesen nem tette még költő az egész világ előtt érthetőbbé és indokoltabbá az oláh iránti örök gyűlöletet, mint Reményik Andor e költeményében. Istentől jóváhagyott gyűlölet, ezért minden magyarnak hagyományos örök imája kell, hogy legyen ez mindenkoron, mert való, hogy azt, aki Magyarország Nagyasszonyát, Szűz Máriát arcul ütni merete, meg kell, hogy vesse és átkozni, gyűlölni kell míg magyar él e földön!

Az Isten által jóváhagyott gyűlölet nyer megkapó értelmezést a *Gyűlölj!* (V. k. 38. l.) c. versében is. A két ős ikererő, a vonzás és taszítás: szeretet és gyűlölet úgy az égitestek mint az élőlények világában.

„Nem von s taszít, de szeret és gyűlöl
Kozmósztömeg és emberszív atomja
S az Atyaisten gondokban vigyáz,
Hogy egyiket a másik el ne nyomja.

A világon a gyűlölet az Úr.
Csak mi, akik hitünkért így elestünk
Hóhérről felé hunyászkodón
Szeretetet kínálunk és keressünk?

Jaj hasztalan vigyáz! Napunk sötét;
Fényét, hevét rabolja vak gyűlölet:
Gloár s mocsokból tákolt szörnyeteg
Árnyalja be s tiporja ezt a földet.

Ki megbocsát az átkozott legyen!
Bosszút üzenjen mindenegy szemöldök
Daccal virrasszon mindenegy magyar
Szívén parázs, a két kezében török —

— — — — —
És úgy gyűlöljön, ahogy én gyűlölök!”

A „*Keserű március*” c. versében (III. k. 10. l.), amelyet a „*Hargitaváralja*” 1939. évf. 6. száma címlapján teljes szövegével hoztam a honfiúi elkeseredés tüzeinek perzselő hevével és hatalmával támasztja a költő a trianoni rongy békeszivárványt. Most csak annyi fűzők eme örökéletű vershez, hogy utolsó versszak a szálló igéje kell, hogy legyen a magyarnak.

A magyar történelem örök szégyene sír a „*Magam siratója*” (III. k. 12. l.) c. költeményében. A költő lelkének fájalmát nem érz már senki, hiszen gondtalan, nyüzsgő élet zajlik körülötte. Kupolák, fejú, vörösmárvány lábú kastélyokban, ezer holdas birtokokon a faragott szobrok részegsége dárídózik, a gög porát szórják a gazdagok motorcsodái és a hiúság a rang csúcsa felé sürgeti a könnyen felejtő emberek. Nem fáj mindez a költőnek. Nem irigyel senkit, semmit. Nem félti semmi vágy, a jólét, a megelégedés, a boldogság után, mert lelkében rág míg él a fájdalom,

„... az örökélő szégyen,
Hogy itt vonszoltam testironcomom,
Midőn Budán az oláh parancsolt.

Hogy a magyarnak, kit ezentúl
E meggyalázott rög szül majdan,
Poromban is az átka rajtam.”

E két versszak lázadó fájdalommal fejezi ki az elmúlt évezredek s a jövő legszörnyűbb szégyenét, melyet a nemzet letörölni nem tud soha a történelem lapjairól.

Ezt a verset minden magyar anya lopja be gyermeke szívébe, még akkor is, mikor az unokák Nagy Lajos birodalmának fényével reperálták a dédapák bünterhes mulasztását, gyalázatát.

Most álljon itt egy vers (III. k. 8. l.) teljes egészében. Mély figyelemmel olvassa el mindenki, aztán mondja el önmagának, amit érzékelt lelke.

Tetemrehívás.

Minden platán
Tavasszal váltja új kéregruháját,
Csak a mienken ül a régi gyász
Rabköntöse s az évek zord fagyán át
Már arra semmi tavasz nem vigyáz.

Végasztalan
Csak rág előre átkos éjszakába
S mindent, mi fáj, komor betűbe mar;
Hogy letörött a törzsnek koronája
S gazság töré le, nem dühödt vihar.

Kérge alatt
Aléltan jár a névtelen bogárka
És betűt rág a törzs kemény falán.
Bezárta őt egy szörnyű sorsnak átka
S nem lép a napra soha már talán.

Hadd írja csak,
Hogy fattyúrtűgy, fagyöngy, kuszónyirok,
A törzs sebének undok senyvedéke —
Az vette vérét, nem villámgyilok
S ájulva dőlt a fergeteg ölébe.

Keleti fám
Jő még tavasz, lehull a fásult kéreg
A holt betűt napfény éleszti fel
S a bűnért, gyászáért mit felelt a fereg
Valakinek még megfizetni kell!

Reményik Andor e verse is szimbolikus. A költő mélységre hatoló, sokrétegű érzéseket keltő lélekbemarkolása. A hazafiúi fájdalom gyönyörűsége költészete.

A költő Nagymagyarországot jellemzően hasonlítja a platánfához, amelynek koronáját, a Részeket, a gazság letörte. A fa törzse, Csonkamagyarország, kérégt a trianoni gyászt, nem választhatja le a két évtizedes telet, rabságot fel nem váltó tavasz, az isteni igazság. De a fatörzs kemény falába, a hajdani magyar akaratba és dicsőségbe, a trianoni csapás bezárt egy elalélt névtelen bogárkát, a hontalanná lett költőt, aki betűvel, költészetével rója a keserű történelmi igazságot, hogy a törzs, a dicső multról, nemzeti kötelességeiről megfélemező, önértéket, öntudatát elvesztő magyar törzs nemzeti erejét megfojtó rút betegségek okozta sebek gennyes váladékai, az idegen szellem termelte csúf gyomok, az internacionális eszmék, kommunizmus, a nagy Patronától való elpártolás, szívták el a nemzet erejét s döntötte a megsemmisüléssel fenyegető örvénybe. E komor igazságok súlya alatt mégsem veszhet el a reménységünk. A napfény, a magyar öntudat és elszánt akarat friss rügyezésre, új virágzásra s nemes gyümölcstermelésre kényszeríti az életerős keleti fát, az ősi magyar nemzetet, mert jön még tavasz: az isteni örök igazságszítás. De a nemzeti gyászt hozó bűnökért s gyalázatért felelniök kell mindazoknak, akik előidézték, a gaz belső és külső ellenségeinknek, a trianoni rablóknak s Európának — a tetemrehívás nagy napján.

A gondolat kifejezése formában, tartalomban elsőrangú. A néhány tömör versszakban szinte halljuk a nagy történelmi ítélet vilámlását, mennydörgését és fergetegét.

Reményik Andor az egyéni és honfiú bánat, fájdalom festésében épp oly mester, mint a humorban. A sajátosság von költészetére egyéni jelleget. Ezért feleslegessé válik más költővel való párhuzam-

ba állítása. Az egyéni sajátosságba gyökerezik aztán Reményik Andor alapossága, matematikai, filozófiai, történelmi és természettudományi jártassága, tudása, olyannyira, hogy játszi könnyűséggel oldja meg a legnehezebbnek látszó költészeti problémákat. Innen van az, hogy nem lehet rövidre fogni Reményik Andor költészetének ismertetését.

(Folytatjuk.)

A báró Rauberek

Irta: HATOLYKAI PÓTSA JÁNOS

Bár lapunk célján kívül esik idegen származású családok ismertetése, mégis helyet adunk e cikknek, mert nem tartjuk feleslegesnek számon tartani azt, hogy erdélyi közismert és vezető szerepet vivő magyar és székely családjaink kikkel keveredtek rokonságba.

Szerk.

Az alábbi sorokat ne méltóztassanak szorosan vett genealógia tanulmányának tekinteni. Egy olyan tanulmányhoz alapos előkészítés szükséges. Lehetőleg minden állítást okmányyszerűen kell alátámasztani s meg kell jelölni a forrásmunkákat, amelyeket felhasználtunk.

Nem mondom, hogy az alábbiak nem fedik a valóságot, hiszen itt-ott okmányokra, forrásmunkákra is fogok hivatkozni, de most általában azokat a szűkebbkörű családi jellegű élményeket és megfigyeléseket fogom felsorolni, amelyek erről az időközben kihalt rokonságról emlékezetemben fennmaradtak.

A *plankensteini* és *karlstetteni* Rauber család karintiai eredetű. A nemesség és később a báróság adományozásának időpontja előtérbe ismeretlen.

A néhai Rudolf trónörökös legfőbb védnöksége alatt megjelent Osztrák-Magyar Monarchia című hatalmas munka Karintiára vonatkozó kötetében látható báró Rauber Eberhard tanácsúrnak a képe XVI. századból. A kandalló felett a családnak általam is ismert, közhasználatú és számos kamarási családfán igazolt ősi címerével. Ennek a címernek főalakjai: oroszlán és bikafej, az orrba húzott arany karikával. A családi hagyomány szerint a fenti Rauber fogadásba zsákba dugott egy oroszlánt és karikát húzott egy megvadult bikát orrára. Ezért a „starke“ melléknevet és címer bővítést kapott. Állítólag morganatikus házasságot is kötött, szintén a fogadás és a vitézségi cselekmény következtében valamelyik császár leányával. Ezek azonban mondák és bizonyítékra szorulnak. Elég érdekesek a valószínűségek is.

Ennek a báró Raubernek ugyanis a fenti munkában közölt képe, a valamelyik karintiai város templomában őrzött szárkofágja és a vargasi báró Daniel család olaszteleki kastélyában őrzött szobra is számtalanszor látott, eredeti életnagyságú festménye szerint olyan hosszú két oldalon lecsüngő szakállal volt, hogy az nemcsak földig ért, hanem ott még arasznnyira meg is tűrdődött. Ezt az igazán csodálatosan hosszú szakállt a báró és tanács úr, drága keleti gyökerekkel egybefonva viselte nagyon késői öregkoráig. Amikor abbahagyta megbotolva végül is halálát okozta a szakáll.

A báró Rauber család a XVIII. század második felében szerzett magyar honosságot (indigenatus) és előkelő őseire való tekintettel be-
házasodott az erdélyi magnás családokba.

Birtokomban van br. Rauber Gyula huszárkapitány, unokabá-
tyámnak a főkamarási hivatal által kiállított kamarási őspróbája. E
szerint br. Rauber család férfiágon rokonságban volt az Auersperg
és Lichtenberg hercegi, a Teleki grófi, Wittenstein, Gudenus és Daniel
bároi családokkal s így nem csoda, ha az erdélyi úri házak kapui tárva
állottak előttük.

A báró Rauber Károly huszár ezredes és Pótsa Veronika ház-
ságából sok gyermek született.

Nándor és László a szabadságharcban szereztek fáradhatatlan
érdemeket. Úgy tudom, mindkettőjüknek Olaszteleken volt birtoka és
kúriája.

Ottó bácsit magam is ismertem, bár kellemetlen emlékeim fű-
ződnek hozzá gyermekkoromból. Azzal ijesztgettek ugyanis, hogy ha
rossz leszek, akkor Ottó bácsi meg fog enni. Ez az egyébként ga-
lamblelkű Ottó bácsi legalább 200 kg. súlyú ember volt s egyáltalá-
ban nem látszott lehetetlennek, hogy reggelenként egy-egy rossz gyer-
meket elfogyaszt.

A megjelenése természetesen iszonyú bögést és riadalmat oko-
zott nálunk a gyermekszobában.

István bácsiról csak annyit tudok, hogy Szárazpatakon valame-
lyik Pótsánál elfogyasztott bő ebéd után gutaütést kapott s a me-
redek lépcső fokain legurulva, holtan esett az ott várakozó szánba.

A Rauberek és utódaik, a Danielek, rettenetes étvágyú emberek
voltak. Ezt bizonyítja az alábbi kedves történet. Berti testvérbátyám
a legidősebb Daniel Gábornál és nejeánál br. Rauber Máriánál volt
látogatóban. Reggel korán felkelt és örömmel szemlélgette a nyitott
verandán megterített reggeliző asztalt. Volt ott hideg nyúl pecsenye,
egész kappan, hideg sült kolbász, tojás és egy teljes egészében pom-
pázó hátulsó sonka.

Márie néni figyelmeztette a bátyámat, hogy jó lesz enni, mert,
ha az óriások felkelnek nem igen fog neki maradni. A bátyám nem
vette komolyan a figyelmeztetést. Hiszen az ennivaló 25 embernek is
elég volt. Mily nagy volt azonban a meglepetés, mikor a gyönyörű
park megtekintése után visszatérve a háziak a két Daniel Gábor,
Daniel Lajos és Rauber Nándor meglegedetten ülnek a teljesen le-
tarolt üres asztalnál és Daniel Lajos a sonkacsontot kapargatja.

A báró Rauber fiúk közül csak a fentebb említett Gyula a hu-
szár tiszt és kamarás volt nő. A felesége azelőtt Szirmayné, gróf
Csáky Hedvig volt. Házassága gyermektelen volt s így vele a báró
Rauber család magyarországi ága fiú ágon kihalt.

A Rauber Károly és Véri néném házasságából három leány is
született. Mária a legidősebb Daniel Gábornak az udvarhelymegyei
volt főispánnak, a későbbi bárónak és főrendiházi tagnak, a késő
őregkorában is elegáns főúrnak lett a felesége. Ágnes sárdi Simén
Györgynek, Róza pedig nagyváradi és teleki Horváth Lászlónak Há-
romszékvármegye kedves emlékezetű főjegyzőjének lett a felesége. Ve-
lők a báró Rauber család magyar ága leányágon is kihalt.

A Rauber vér tovább csörgedezik a báró Daniel Eleknek előtem ismeretlen utódaiban, br. Daniel Gáborban, az O. K. H. ügyészében, a br. Daniel Anna, Szalatsy Béláné fiaiban, Daniel Lajosnak és br. Daniel Ferencnek az előbb br. Atzél Liával és utóbb gróf Somics Máriával kötött házasságából származott gyermekeikben, végül pedig néhai br. Daniel Lajosnak és Pálffi Mártának a br. Baicsék által örökbe fogadott leányában Margitban, Keglevich grófnéban és utódaiban.

Ennyit tudtam feljegyezni a báró Rauber családnak rövid magyarországi szerepléséről. A család őstörténetének felderítésével már csak egy későbbi komolyabb tanulmányomban foglalkozom majd.

Firtosvár ura.

Ősi székely krónika.

Erdély Székely-földjén a régi Marostorda és Udvarhely vármegyék határán emelkedik egy kb. 1200 m. magas, sűrű erdőkoszorúzott hegy, melynek koporsó alakja van. Ez a hegy Firtos hegye. A hegy tetején ősrégi várromnak már csak a föld színén, a fűből, bokrok alig kiemelkedő kövei láthatók. E pontról gyönyörű kilátás nyílik a négy világtáj felé. Az északkeleten látható Hargitától messze délnyugaton kéklő fogarasi havasokig és jobbra-balra a Küküllő folyó völgyétől a Maros folyót átölelő hegyekig. . . . Követlen a hegy egyik lábánál Firtos-váralja község. Ez a hely a krónikák szerint a székely település legősibb tanyája, mely az Attila koráig nyúlik vissza. Itt volt az első nyugvó földje a húnok zaklatott életének, a feloszló birodalom menekülő töredék népének ez volt a természetből legvédetezett fellelőháza, mely messze távol esett a népek országútjától. Tele van ez a vidék az ősi mondák, legendák, zsongó tündérmeséivel, melyeket a derék székelyek ajkán századokon át tova szállva — a mai késő utódok örökség gyanánt őriznek.

A Firtos hegy aljánál van Korond fürdő — a székely Gléichenberg — mely klímájánál fogva a „száraz betegségben” (tüdőbaj) szenvedők régi gyógyhelye. Nem messze onnan van Parajd híres sóbányaival és Szováta a messze földön ismert sósfürdő, hol „tarka vizű” vulkánikus eredetű Medve-tó van, melynek felszíne meleg (édesvíz), az alsóbb vízréteg (tömény sós víz) fokozatosan melegobb, sőt 2 m. mélységben olyan forró, hogy a tojás megfő benne. (Állítólag feneketlen mély víz, mégis a tömény sótartalom miatt lehet „lábolni” a tavon.) A Firtos hegy erdőségében — nem messze a tetejétől — a nyugati égtáj felőli részen egy hatalmas megszállás, egy földomlás van. Messze távolságból nézve egy felfordított hártyához hasonlít, mely 4 lábát az ég felé fordítva, kimúlva fekszik a hegy oldalában. Ez a „Firtos lova”, mely akkor maradt itt, mikor Firtos a monda szerint rajta a vár galériájának egyik ablakán kiugratott, egy ellenségét megpillantva és üldözésére kelve! . . . A ló nyakat szegte, de ő épségben maradt.

Ez a „ló-alakú” hegyomlás a késő utódoknak „barométer” gyanánt szolgál. Ha távolból nézve egészen élesen, fehéren látszik, akkor tartós, szép idő lesz, ha pedig homályos, akkor holtbizt.

hogy esőre hajlik az idő. Még sohasem csalta meg a megfigyelőt!
 Sok- sok ilyen monda van erről a várról. Ezek közé tartozik az is, mely a várhegy alatt széles körben elterülő 7 ősrégi község elnevezéséről szól, s melyet a családi krónikák nyomán megőrzött e sorok írója, de amely a legjobb föltevés szerint is igen-igen kevesek által ismert.

Firtos tündér volt a monda szerint — talán valószínűbb, hogy a székely őskorban rhabonbán. (A székelyek „várispánját,” nevezték így a pogánykorban történelmi kútfők szerint, mint pld. a csíki székely krónika. 1796). Hatalmas birtokai voltak a vár körül messze-messze földre kiterjedve...!

6 fia volt, akik a bölényt pusztá dárdával lóhátról ejtették el. Még nyilat sem használtak. Mikor már embrenyi emberek lettek, nógatták apjukat, hogy adja ki mindenik részét a „bírodalomból”. Az öreg Firtos végül engedve így szólt egy napon hozzájuk:

— Jertek ki a vár fokára, majd „osztályt” tesztek köztetek...

Ki is mentek, s körülállva apjukat szét néztek köröskörül a messze-messze tájakon!

Firtos szólt az egyik fiának:

1. Látod itt lenn a patak mentén elterülő völgyet? E tiéd! (Ebből lett „Etéd” község neve).

2. Emitt ezt a sík lódot (lód = mező, ősi székely szó) a legelőkkel neked adom. (Ebből lett „Siklód” neve).

3. Itt északra ez az én lakom! (Ebből lett „Énlaka” község neve, ahol az irodalomtörténetből ismeretes ősi székely rovásírást a roskatag templom falán először találták meg!).

4. Itt nyugatra termékeny a föld és látod be ződ? Ezt neked adom — mondá a harmadiknak — (Ebből lett Bözöd község, mely arról nevezetes, hogy itt volt a XVI. században a „szombatosok” (a zsidózó székelyek) főfészke!)

5. Emitt keletre ez a kis mód legyen a te örökséged — szólt a negyedik fiának! (Ebből lett „Küsmöd” község neve, hasonló nevű patak mellett, mely sok falun áthaladva Erdőszentgyörgynél szakad a Kisküküllőbe).

Most egy kis szünetet tartott! Mert valami vitát kellett az eddig kiosztottak miatt elintézni!

Ez soká tartott! Még két fiú volt hátra s ezek már azt hitték, hogy valami ok miatt kimaradnak az „osztályból”. Végre az egyik így támadt az apjára:

6. — Adj ha akarsz már nekem is!

Firtos erre jobbra a hegytetőre mutatott! (Ebből a fiú által ki-ejtett szóból lett „Atyha” község, mely ama hegy tetején épült).

7. Az utolsó fiú is sürgette az atyát:

— Hát én semmit se kapok...?!

— Szólok ma még...! mondá Firtos a Kisküküllő felé mutatva egy helyet. (Ebből lett „Szolokma” község neve). Ez a hat ősi község: Etéd, Siklód, Énlaka, Bözöd, Atyha, Szolokma ma is virágzó falvak, már amennyire a mai román imperium alatt virágozhatnak...!

Budapest.

Páll Andor.

Könyvespolcunk.

Erdély, amióta másképp hívják. (Zathureczky Gyula könyve).
Zathureczky Gyula, a „Függetlenség” külpolitikai rovatvezetője, az ismertnevű publicista, lebilincselően érdekes és értékes könyvet írt Erdélyországról és az erdélyi magyarság sorsáról. Ebben a száznegyven oldalas könyvben megkapó erővel elevenedik meg Erdély legutóbbi húsz évének története, amióta ezt az ősi magyar földet másképp nevezik.

Zathureczky Gyula, aki maga is Erdélyország szülötte, ebben a nagy fajszeretettel megírt könyvében biztos kézzel elvezet bennünket arra a drága földre, amelyet sajnós olyan kevesen ismerünk igazán s amelyről olyan keveset tudunk. Aki azonban végig olvasta ezt a nagyszerű könyvet, az megismeri Erdély igazi arculatát s úgy érzi mintha maga is onnan tért volna vissza, megrakódva az erdélyi magyarság szivettépő sorsának súlyával.

Mint egy-egy színes, száguldó filmkocka pereg le előttünk a mai Erdély húsz évének minden egyes fontosabb mozzanata Zathureczky Gyula könyvének olvasásakor, amelyet szerzője a széles látókörű publicista mélységes intellektusával s az ezerszemű riporter mindent meglátó elevenségével varázsol elénk. Elvonulnak lelki szemeink előtt a hősipkás erdélyi havasok alján csendben meghúzódó apró székely és magyar falvak, ahol most önkéntes száműzetésben él a kisebbségi sorsra jutott magyar parasztság. Erdélyből Transzilváni lett s a piros-fehér-zöld lobogók helyett piros-sárga-kék színek virítanak Nagyváradtól le egészen Tighiáig egyaránt.

Világos képet nyerünk ebből a könyvből a Magyar Párt célkitűzéseiről és viszonyáról, a nagy román titokról, a rettegett Vas gárdáról. Megösmérjük Bukarestet, ezt a hatalmas felemás világot, Regátot, ezt a hatalmas temetőt, amely oly falánk mohósággal nyel a még megmaradt, egyre jobban pusztuló, vesző magyarságot.

Mint egy új modern hősi éposz kel életre Zathureczky Gyula könyvének lapjain Erdély névtelen hőseinek, a magyar papoknak és tanítóknak élethalálharca is a magyarságért. Ezek a névtelen hőrszok ott állnak, egészen közel a szenvedéshez, a nyomorúsághoz, ezek látják legjobban, mint hullanak a vérvesztéstől elgyöngyült magyar családok egymásután a hatalmas román orthodoxia mindent elnyelő tengerébe.

Rendkívül érdekesek, friss riportszerűek ezek a száguldó, gyorsan váltakozó képek, amelyeket a jeles szerző a könnyed frissesség mellett is, nagy és komoly tárgyilagossággal és szakismerettel vázolt elénk. Egyetlen egy könyvben sem mutatkozik Erdély annyira a maga egyszerű, hétköznapi valóságában, mint ebben a pompás írásban. Aki ezt a könyvet végig olvasta, bátran elmondhatja: Megismertem Erdélyt!

Ezt a szép, meleg szívvel írt könyvet, amely a Magyar Élet lényeges kiadásában jelent meg, minden hazáját szerető magyar embernek el kell olvasnia!

Dr. Báró Nyáry Pál

Székely Egyleti Élet

A csíksomlyói és csíkszeredai öregdiákok találkozója.

Folytatás.

Irta: Dr. SZACSVAY JÓZSEF.

A taps még javában zúgott, mikor megnyílt az ajtó és belépett Nyíró József. Délceg alakja büszkén kiegyenesedett s szemében az öröm könnyei csillogtak, mikor a sokaságon végignézett. Karjait széles lendülettel ölelésre tárta, minden egyest örökre kebelére akart volna zárni. — Aggyon Isten atyafiak! — szólt dallamos, zengő hangján. Eljöttem, — hogy együtt lehessünk, — és mélyen meghajtott magát. — Hozott Isten! — zúgták az öregdiákok s felharsant a taps és a szívek szeretete szűnni nem akaró örömmámorban úszott. Az ajkakon zengett-bongott a kitörő öröm szava s majd mindent túlharsogó üdvívalgásban tombolt a viszontlátás mindent feledtető boldog tudata. Nyíró a szeretetteljes fogadtatás mélyen meghatotta. Sorra-rendre mindenkit üdvözölt s nem volt egy sem, kivel szívből jövő és szívhez szóló szót ne váltott volna. Majd a részére fenntartott helyet elfoglalta.

Nyíró az egybegyűlteket nevében dr. Szacs vay József üdvözölte: Kedves barátom! Ez a taps és ez a tomboló lelkesedés a szívből és a lelkünkben fakadt és neked érezned kell, hogy mi bened fajtánknak küldetéses fiát, a nemes érzelmű, jóságos szívű, fennkölt gondolkodású székelyt, bárces hazánk nagy tehetségű költőjét, íróját és szószólóját köszöntjük. Isten hozott! — szólt dr. Szacs vay és keményen kezetszorította vele. Köszönjük, hogy eljöttél s nekünk alkalmat és módot adtál arra, hogy veled lehessünk. Mi nagyra becsüljük és mértékkel megmérni nem is tudjuk a te sokoldalú munkásságodat és tevékenységedet. Neved aranybetűkkel írtad be nemcsak a magyar irodalomtörténet-, hanem az évezredes magyar történelem lapjaira is és ami még mindezeknél is többetért: *neved már fogalom*. Egy elárvult, húsz hosszú kínteljes esztendő óta rabigában szenvedő, a veszedelem örvényében küszködő, bátor és vitéz nemzetnek, a székelynek testben és lélekben te vagy a legnagyobb fia. (Tomboló taps és szűnni nem akaró tetszésnyilvánítás.) Tudjuk, hogy küzdés az élet. Számotokra a sors ezt a küzdést meghatványozta, de ugyanakkor gondoskodott arról is a Mindenható, hogy a vállaitokra nehezedő súlyos teher alatt össze ne roszadjatok. Megáldott a legerősebb faji öntudattal. Megacélozta izmaitokat. Fogékonnyá tette lelkeiteket. Utat mutatott az egészen besötétült magyar éjszakában. *Erdély küzdelmes sorsát, rédtok írókra és költőkre bízta*. Akkor, amikor ültött Erdélyben is az utolsó óra s Erdélyt Magyarországtól hitvány módon elszakították, egy pillanatra elsötétült előttetek is a világ és ez a pillanat elég volt arra, hogy ráeszméljete az igazságra, arra, hogy nyelvében él a nemzet, s amíg nyelvét megőrzi, nem forog veszedelemben jövődjé.

Kedves barátom! Érezzük és tudjuk, hogy nyelvünkkel élünk és halunk, épp ezért érette küzdenünk a legszentebb kötelességünk, A nyelv épsége, szépsége és tisztasága feletti örködés egyben a nemzeti lét védelme is. Jól tudjuk, hogy egy nemzet, mely a sors for-

gandósága folytán idegen uralom rabláncát kénytelen viselni, netekinthető elveszettnek mindaddig, amíg nyelvét megőrzi, mert ez a börtöne kulcsát tartja kezében és akkor nyitja meg börtöne ajtaját amikor akarja. Ehhez az első feltétel a nemzetiségi, a faji öntudat erőssége és minden akadállyal szemben való megóvása, fenntartása és fejlesztése. Ez fokozza az anyanyelv szeretetét, a hozzávaló ragaszkodást és egyben biztosítja a gondolat szabadságát. Az elnyomó hatalom rendesen az elnyomottnak a nyelvi öntudatát kezdi ki és nyelvérzékét lámadja meg, hogy ekkép eszme- és érzésvilágán lékeztetve, a nemzeti szellemet sorvaszthassa.

Mi tisztában vagyunk azzal, hogy Erdélyben és legkiváltképp Székelyföldön végzetes veszedelem örvényében küszködik nyelvünk. Életre-halálra megy ez a küzdelem. Nektek állandóan résen kell lennetek, velünk együtt, hogy nyelvünk az idegenség árjában el ne merüljön. A mozgáshoz, fejlődéshez és érvényesüléshez szabadságra van szüksége a nyelvnek, mert akadálytalanul csak a szabadság által fejlődhetik és korlátlanul csak a szabadság útján érvényesülhet.

A tőlünk mindörökké idegen uralom az utolsó óra óta állandóan ezt a szabadságot nyírbálja, korlátozza, pedig Gyulafehérváron azt ígért, hogy nyelvünket nemcsak a magánéletben, hanem a közéletben teljesen szabadon használhatjuk. Kérdem, hol és mikor szerzett érvényt az oláh uralom ennek a határozatba ment ígéretének? Sol és sehol, mert minden utat elzárt nyelvünk fejlődése és érvényesítése elől.

Sok időt venne igénybe, amíg felsorolnám mindazokat az intézkedéseket, amiket anyanyelvünk szabad és akadálytalan használata ellen tett. Velünk szemben az új uralom sohasem volt megértő, nem is lesz soha, azon egyszerű oknál fogva, mert nem akar. nemtelen bosszú, a fékevesztett elnyomási, leigázási és eltiprási vezette a múltban és vezeti ma is. Jogi szempontból soha, egyetlen pillanatra sem vett tudomást anyanyelvünkről. A közélet teréről a teljesen kiszorította. E téren eddigelé is a kegyetlen durvaságig ment intézkedéseket hajtott végre, amelyek már emberi méltóságunkat szörnyen sértik. Különösen a békeszerződések felülvizsgálatára irányuló törekvéseink ellensúlyozására, megtorlásképp minden vonalban az élet minden megnyilvánulásában az oláh nyelv kizárólagos urát más erőszakolja és anyanyelvünk teljes elnémitását siettet. Azt tudjuk, hogy az eszközökben sohasem válogatott. A durva, nyers erőszak a legmegszokottabb elintézési módja.

A kisebbségek nyelv jogát biztosító szerződésekben alaptörvénygyanánt ismerte el, hogy: „egyetlen állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallási életben, a sajtó útján történő bármily közzététel terén, vagy nyilvános üléseken.”

Habár a győztes és a békét diktáló hatalmak kezeskedtek, hogy Románia a kisebbségi szerződésekben vállalt kötelezettségeit teljesíteni fogja, még arra sem tudták rávenni, hogy ezeket a szerződések — vállalt kötelezettségei folyományak'p — alkotmányába beiktassa. Lehet-e csodálni ilyen körülmények között, hogy oda fajultak a nyelvünk használatát és érvényesülését minden téren lehető

lenné tevő törekvések és intézkedések, hogy ma már a magánéletben sem élhetünk nyelvünk használatát illetőleg azzal a szabadsággal, amellyel pedig — éppen a szerződések értelmében — a művelődési önkormányzattal felruházott Székelyföldön — ősi jussón — élnünk kellene.

A kisdedóvó intézmények oláh tanítási nyelvvel történt megszervezése és létesítése folytán, mely minden 5—7 éves korban élő gyermekeket a kisdedóvó látogatására kötelez és kényszerít, a jövőendő székely és magyar nemzedéknek anyanyelve teljes és tökéletes elsajátítását és beszédképessége kialakulását teszi lehetetlenné. Ennek a barbár és kegyetlen intézkedésnek szükségképi következménye, hogy az ifjúságunk előtt úgyszólván teljes kilátástalanná vált és lett az értelmiségi állásokban való elhelyezkedés és érvényesülés. Ugyanez a szomorú és egyben megdöbbentő jelenség mutatkozik az ipari és kereskedői élettéren is, mert az ifjúságunkat, kik az életlehetőségüket e téren vélik megtalálni, az oláh tanítási nyelv kizárólagossága mellett megszervezett és felállított inasiskolákba kényszerítik. Hasonló a helyzet a földműves iskoláknál is. Mindig, mindenhol és minden élettéren kizárólagosan uralkodik az oláh nyelv s ekkép lehet-e csodálkozni azon, hogy ifjúságunknak nincs alkalmá, módja és lehetősége arra, hogy édes anyanyelvünket teljesen és tökéletesen elsajátítsa, megtanulja. Gondoskodott az új hatalom arról is, hogy ne helyes megvilágításban lássa ifjúságunk a multat, mert hisz mindent, amit magyar ész kigondolt, magyar kéz megformált és alkotott és amit magyar bölcsesség egy évezreden át megtartott, lekicsinyel, kigúnyol, bemocskol, beszennyez és pellengérre állít s ezzel a minősíthetetlen eljárásával fényes és dicsőséges multunkat meggyalázza. Ekkép a megszentelt mult, a sok, drága hagyomány, az ősök szent emléke, a föld szeretete, a nyelvhez való ragaszkodás, az egymás megértése, becsülése és szeretete s mindaz, ami embert egy nemzet tántoríthatatlan és hűséges fiává tehet, üres, puszta fogalomná lesz és ködbevész ifjúságunk előtt, mert az oláh nemtelen bosszúja ezt így akarja s mert egy „minden mindegy“ jelszóval élő nemzedéket s vele, benne és általa egy ezeréves, megszentelt nagy nemzeti multat így akar megsemmisíteni és a jövőendő lehetetlenné tenni.

A háború előtti időkből még élők szeme elé ma Erdélyben egy egészen ismeretlen és érthetetlen világ tárul. A magyar mult emlékeinek a bosszúálló új uralom még a nyomait is eltüntette. Ha kilép házából a székely és magyar: veres—sárga—kék színben izzik előtte a világ. Mindenütt ismeretlen feliratú táblák, figurák s azokon ismeretlen szavak meredeznek feléje. Ha belép a község házába, hivatalokba szemébe szúr a mindenütt kifüggesztett dörgedelmes parancs: „Vorbiti numai romaneste!“ (*Magyarul: „Csak románul beszélj!“*) Ha nem érti, már pedig nem érti, hogyan is értené a fanyelvet, akkor állhat és várhat a világ végéig, mert hasztalanul szól magyarul, más-kép pedig nem tud, még ha akarna, akkor sem, — választ nem kap. Sérelme tehát továbbra is sérelem marad s így elvesztegetvén a drága napot, dolgvégezetlenül mehet haza s másnap, ha kedve tartja, kezdheti elől, ott, ahol tegnap abbahagyta. Segítség nélkül egy lépést sem tehet. Ha pedig segítséget vesz igénybe, az pénzébe kerül.

Ha ezt teszi, akkor sem apad a gondja, s nem múlik el a baja, csak a pénze fogy s ekkép más napra már kevesebb lesz a kenyere.

Ime ez a tükörkép Erdélyről. Érthetővé lett most már előttem, hogy miért hangosak ma Erdélyben az utcák az oláh beszédűl s hogy miért hangzik egyre halkabban és tompábban a magyar szó.

Nyelvünk háttérbeszorításának, érvényesülése meggátolásának, ki semmizésének és irtásának káros következményei máris minden téren mutatkoznak. A bizonyosság helyét bizonytalanság foglalta el. A határozottság helyébe a tétovaság lépett. Az önállóság csökkent. Az önbizalom megingott. A vállalkozási kedv abbamaradt. Határozatlanság, bizonytalanság lett úrrá mindenütt és mindenekben. Félelem és kishitűség szállta meg a lelkeket. Bérces-völgyes szép szülőföldünkön oláh kísértetek járnak. Métélyezik népünknek a lelkét, hogy „minden mindegy“ átkos és veszedelmes állapotába ringathassák, hogy aztán annál könnyebb legyen az utolsó mentsvárától: hitétől is megfosztani.

Kedves Barátom! Habár mindaz, amit elmondottam, fedi az igazságot, pillanatig sem esem és esünk kétségbe fajtánk jövőjéért. Bizonyosak vagyunk abban, hogy mikép a fák sem nőhetnek, mer nem is nőnek az égig, úgy a ma még fejünk felett feltornyosult viharfelhők is előbb vagy utóbb, de szétszakadoznak s kisüt Isten fénylő napja a mi fejünk felett is. Egy népet, egy nemzetet büntetetlenül letörölni a történelem színpadáról nem lehet, mert hisz nem vitás, hogy él még a székely nép s fel van vértézve mind azokkal nemes tulajdonságokkal, amik a nagy életakarat megvalósításához szükségesek. Súlyos kereszttel a vállán ma még szenved, de bízik jobb jövődjében. Lelke szunnyad csupán és bármelyik pillanatban kész a felemelkedésre. Ezt a munkát az Úr Isten rendeléséből Neked és a veled együtt érző és gondolkozó íróknak és költőknek kell elvégeznetek. Tudom, hogy el is végzitek becsülettel, tisztességgel és helytállóan. Legyen veled továbbra is AZ, AKI téged küldött! Áldjon ővjon és segítsen elvégezned mindazt, amit elvégezned küldetésed. Élj sokáig fajtánk, népünk, nemzetünk és Hazánk boldogítására egész ségben, boldog megelégedésben! (Valamennyien felállással, tapssal és szűnni nem akaró tetszés nyilvánítással fejezték ki úgy Nyíró, mi Szacsвай iránt érzett szeretetüket.)

A következő szónok Dr. Csató Ernő törvényszéki bíró volt, a csonka földön élőknek a sorsát hasonlította össze az Erdélyben élőkkel. Gyönyörű hasonlatokban bővelkedő szép meghatározást nyújtotta a székely népnek s élénk és meghatározó színekkel ecsetelt azt a sok szenvedést, amelyet az új uralom rótt rá. A székely léte megtörhetetlen erejéről szólva rámutatott arra a nagy és felelősségteljes feladatra, amelyet Nyíró és íróársai végeznek.

Majd újból Dr. Farczádi Sándor László szólt az egybegyűltettséghez. Igaz örömeinek adott kifejezést, hogy eljött körükbe Nyíró. Beszélt a székely teremítő és alkotó Génuszról s meleg szeretettel köszöntötte Nyíró, az író és Márton Ferencet a festő és szobrász művészt. Ugy Dr. Csatót, mint Dr. Sándort igen meleg ünneplésben részesítette az öreg diákok nagy serege.

Végül Nyíró József köszöntö meg a tőle megszokott nagy ivó

lész, tartalomban gazdag, ékes formába öltöztetett szép beszédben azt a páratlan és szívélyes fogadtatást, amiben az öreg diákok őt részesítették. Megható volt, amikor felállt és könnyekig meghatódva így szólt: Nekem nem is kellene semmit válaszolnom azokra a szép és gondolatokban gazdag s engemet a lelkem mélyéig megható szép szavakra és ékes beszédekre, amiket Szacs vay, Csátó és Sándor elmondottak. Azt kellene tennem, amit most teszek. Sorra-rendre belemézek mindnyájatok szemébe s aztán mindnyájatoknak erősen és keményen megszorítom a kezét. A többit úgy is tudjátok. Amde, még sem állotta meg, hogy a szívében összegyűlt nagy szeretetét és a lelkében felhalmozódott jószágot szét ne ossza, had jusson mindenkinek abból egy nagy élet utra is elegendő. Feledhetetlenek az elrendeltetésről és a küldetésről mondott örök értékű, szép szavai, a minden szépet, jót és nemeset magában foglaló meghatározásai. Úgy szállt ajkairól dallamosan zengő szava, mint mikor napsütötte tavaszi szántás idején a pacsirta trillázó hangja szól. Békítően, megnyugtatóan tele szívvel, szeretettel és jószággal. Nem búcsúszom tőletek, hisz mi mindig együtt vagyunk és leszünk is. Én veletek vagyok, ti pedig velem vagytok. Mind együtt vagyunk, azok, akik voltak, azok, akik vagyunk és azok is, akik lesznek. (Valamennyien felálltak az öreg diákok és hosszasan ünnepelték Nyíróót.) A késő éjféli órákig együtt maradtak az öreg diákok. Ünnepeltek, emlékeztek.

Vége.

Lármafa.

Halálozás. Papp József nagyszebeni ref. lelkész 49 éves korában váratlanul elhunyt Budapesten, ahol gyógyulását kereste. A kiváló lelkipásztor a magyar kisebbségi küzdelmekben derekasan szerepelt.

Székely tárgyú előadás a rádióban. Felhívjuk olvasóink figyelmét Sz. Solymos Bea Nagyasszonyunk, lapunk kitűnő társszerkesztőjének július hó 18-án d. e. 10 óra 20 perckor tartandó előadására, amelyben a székely húmorról fog megemlékezni.

Új Erdélyi alakulat. Június 28-án új erdélyi nőegylet alakult az Erdélyi Férfiak Egyesülete budapesti székházának dísztermében. A fővárosi erdélyi társadalom vezető nagyasszonyai ugyanis megalakították az Erdélyi Asszonyok Országos Egyesületét. Az alakuló közgyűlést Illgner Károlyné Benedek Irén írónő, ezredes felesége megható szavakkal nyitotta meg. Majd egyhangú lelkesedéssel országos elnökeknek vitéz Jány Gusztávnét, altábornagy, hadtestparancsnok feleségét választották meg. Társelnököknek Székelyné Solymos Bea írónőt, primor vitéz Imecsfalvi Imecs Györgynét, primor Szacs vay Józsefnét, Illgner Károlynét, és Buday Gáborné közjegyző feleségét; országos elnök helyettesnek Gabányi Jánosné tábornoknét; ügyvezető elnökeknek Endrődy Jánosnét választották meg. Szakosztály elnökök lettek: Páll Lajosné, dr. Kovásznai Kovách Zoltánné, dr. Zsótér Dezsőné, dr. Gadányné Pacher Zsófia, dr. Nyíró Gyáláné, Koch Sándorné,

Eperjesi Mánássy Miklósné. Főtitkár : *Szilágyi Ilonka.* Jegyzők *Pusztay Rózsi és Endrődy Mária.* Titkár : *Medgyaszay Erzsébet.* Ellenőr *Ihnát Jánosné.* Pénztáros : *Damó Gizella.* Könyvelő : *Ihnát Márta.* Számvizsgáló bizottság elnöke : *Ditrői Trucza Károlyné.* Háznagy : *Vodovics Dezsőné.* A védnöki tisztséget vitéz Szent Kereszthegyi *Károly tochvil Károly* altábornagynak, a Mária Terézia Rend lovagjának felesége vállalta. Az új erdélyi nőegylet ügyészhévé egyhangúlag dr. *primor Szacs vay József* író választották meg. Az alakuló közgyűlés tiszteletbeli tagokká választotta dr. *Szilágyi Béla* belügyminiszeri tanácsost, *Ferenczy Károlyt*, a Mott igazgatóját, dr. *primor Szacs vay József* író, főszerkesztőt, *Szilassy Gyulát*, a Nemzeti Színház és Rádió rendezőjét, *Csikszentgyörgyi Jósá Jánost*, a „Hargitaváralja“ felelős szerkesztő-kiadóját, Dr. *Csipány Jánost* az Erdélyiek Szövetsége főtitkárát stb. Az országos elnök, vitéz Jány Gusztávné, akit nemzetiszínű csokorral fogadott az újonnan megalakult Egylet vezetőségéhez szóló, magasszárnyalású beszéddel tartotta meg székfoglalóját. Az új országos elnököt Székelyné Solymos Bea köszöntötte talismanosan szép beszéddel, amelyben az erdélyi nagyasszonyok hagyományos szellemét méltatta. A közgyűlés indítványai sorából kiemelt volt dr. *Szilágyi Béla* min. o. tanácsosé, aki a propaganda osztály felállítására tett nagyjelentőségű indítványt, amelyet lelkesedéssel tett magáévá a közgyűlés és élére elnöknek dr. *Gadányiné Pach Zsófiát* választották meg. Az új egylet hivatalos helyisége az Erdélyi Férfiak Egyesülete székházában van Budapesten a Rákóczi út 15. épületében. A vidéki fiókegyletek megszervezése is megindult.

Helyreigazítás. Legutóbbi (13. sz. 405. l.) számunkban Hoffmann Géza kitűnő tollú társszerkesztőnk nagyértékű „Ülj mellém kandallóhoz“ című cikksorozatának alcíme tévesen jelent meg. „városok, mint okmányok“ „A várromok, mint okmányok“ alcím javítandó.

Hozzájárulás. Lapunk fenntartására július hóra *Tamás Károly* 10 P-t, Futásfalvi *Vargyassy Márton* 5 P-t küldött kiadói hivatalunknak.

Erdélyi Értesítő. Az Erdélyi Férfiak Egyesülete hiv. lapjának „1939. évi nyári szám“-a értékes tartalommal jelent meg. Közli gróf *Teleki Pál* miniszterelnök, az egyesület alapítójának és 12. éve elnökének az E.F.E. üdvözlő táviratára az elnökséghez intézett köszönlevelét, Közli továbbá dr. *Ugron Gábor* ny. belügyminiszternek, az Erdélyi Szövetség alakuló közgyűlésén tartott nagyszabású megnyitó beszédét az ugyanakkor elhangzott beszédeken kívül.

Adakozzunk Józseffalva újjáépítésére. Lapunkban elsőként tettük szóvá a bukovinai csángó-székely Józseffalva pusztulását és feleségélyezését. Ma már országos gyűjtés indult meg csonka határainkon belül is. A gyűjtést a Hargitaváralja j. sz. község is megindította. Kérjük mindazokat, akik a tűzkáros testvéreinken segíteni szándékoznak, adományaikat küldjék a Hargitaváralja Jelk. Szék. Községi elöljáróságához (Budapest, Högyész E. u. 3.) Szerkesztőségünk készséggel továbbít és hiv. lapunkban nyugtázzuk.

Márton Ferenc kiváló székely festő-szobrász művésznk, kecskes községi bíránk újabb művészi sikert ért. Csömör községben július 29-én avatta fel József főherceg a művész által készített hősi emléket.

művet és országzászlót. Büszkéek vagyunk minden sikerére, mellyel oly sok dicsőséget szerez a székely névnek.

Az „Erdélyiek Pécsi Otthona“, mely oly lelkesen dolgozik erdélyi és székely testvéreiért, arról értesítette lapunkat, hogy a maga körében gyűjtést indított, vagyis szintén bekapcsolódott a Hargitaváralja jelk. szék. község központi vezetősége által indított országos gyűjtésbe, a bukovinai leégett Józseffelva csángó község felsegélyezésére.

Székely tárgyú rádióelőadás augusztus 7-én. Holló Ernő író testvérünk, mint lapzartakor értesítettünk, augusztus hó 7-én 17 ó. 10 perces kezdettel előadást tart a rádióban „Messze, messze, Csík-országban“ címmel, mely bennünket székelyeket, közelebbről érdekel, azért felhívjuk olvasóink figyelmét.

A Honsz jubileumi ünnepségei. A Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárva Országos Nemzeti Szövetsége örökemlékü ünnepséget rendezett fennállásának 10 éves évfordulóján június 17-én és 18-án. Ez alkalommal vitéz **Horváth József** tábornok, székely és testvérünk, tartott nagyértékű, hatalmas beszédet a honvédelmi miniszter képviselőjében. E kimagasló és súlyos fontosságú beszéd teljes egészében az egyesület hivatalos — a „Hadirokkantak Lapja“ című — június 25-i számában jelent meg.

Erdélyi vonatkozású kiállítás. Budapesten a Domokos Lászlóné-féle leánygimnázium igazgatósága minden évben időszerű nemzeti kérdést állít be növendékei munkabemutató kiállításai középpontjába. Az idén az erdélyi magyarság életterületét választották „Erdély, a nép, a táj és a múlt“ összefoglaló címmel. A diáklányok nagy buzgósággal és lelkiismeretességgel gyűjtötték az erdélyi és székelyföldi adatokat az irodalom, történelem, földrajz, művészet és népi élet köreiből és azt szemléltetően is bemutatták. Az érdekes kiállításnak sok látogatója volt.

Erdélyi hírek.

Halálozás. *Bogdán Artur*, a háromszéki hitelintézet elnökgazgatója 80 éves korában Sepsiszentgyörgyön elhunyt. Nagyszerepet vivő, közismert, előkelő ember volt a béke időben is. Az erdélyi magyarság életében kimagasló szerepet vitt és halála napjáig küzdött a magyar érdekekért, mint a magyar párt alelnöke. Június 25-én temették el Sepsiszentgyörgyön ünnepélyes külsőségek között.

Kisebbségi egyházak részére a bukaresti kormány póthitel formájában államsegélyt ígért, azonban sem az egyházak, sem az iskolák, lelkészek, tanítók nem kapták meg. A református egyház részéről Ilyés Gyula tanügyi előadó és Laár Ferenc egyházkerületi tanácsos Bukarestbe utaztak a segély ügyében.

Iskolák ünnepe. Brassóban hagyományossá vált a magyar iskolák ünnepe. Az ünnepség harangok zúgásával és a magyar felekezetek templomaiban tartott istentisztelettel kezdődött. A nők szebb-nél-szebb magyar és székely nemzeti viseletben vonultak ki. Feltű-

nően szép volt a hélfalusi csángók, a csikí, háromszéki és udvarhelyi székelyek felvonulása. A fehérharisnyás székely munkásság sora zárták be a menetet. Húszezer főnyi tömeg ünnepelte magyar iskolák napját.

Tanév vége. Gyergyószentmiklóson egy székely napszámos 13 éves, elemi iskolába járó leánykája anya lett. Az apa a román tanító, aki pénzt ajánlott fel a szülőknek, de a kis anya-leányka apját nem fogadta el. Az újszülött meghalt, a tanító úr megnősült. Ime feljegyeztük mi történt Gyergyószentmiklóson.

Az erdélyi katolikus nagygyűlés jún. 30-án kezdődött meg Csíkszeredában. *Krisztus és a gyermek* jegyében sereglett össze az erdélyi magyar társadalom az immár 12. nagygyűlésre, amelyre Fiedler István szatmár-nagyváradai püspök nyitott meg. *Nagy András* dr., a fiatal orvosok vidéki misszióvállalása nemzeti fontosságáról beszélt. *Simkó György* dr. statisztikailag igazolta, hogy a magyarság száma Erdélyben bár nem csökkent, de nem is szaporodott utóbb években. Mindent el kell követni, hogy az erdélyi magyarság számát belileg töretlen maradhasson. *Márton Áron* püspök felhívta a papság és tanítóság figyelmét az egyke elleni szellemi felvilágosítás fontosságára és sürgősségére. A püspök hangsúlyozta, hogy a magyar gyermekek inkább járjanak rongyosan, de legyenek tömegek, mert ez jele a nemzeti erő, *György Lajos* dr. ugyancsak az egyke veszedelmét fejtegette. Gróf Bethlen Györgyné a napközi otthonok és vasárnapi iskolák helyzetét ismertette. Az elmúlt évben másfélmillió lefordítottak missziós munkákra. A szociális női missziótársulat új elnökévé Borsiczky Ottónét választották meg Temesvárról. Értesülésünk szerint a román államvasút nem engedélyezett utazási kedvezményt a nagygyűlésre.

Román parlament házszabályaiból: A képviselők csak a nemzeti front egyenruhájában jelenhetnek meg. Azok a miniszterek, akik nem képviselők, megjelenhetnek, de nem szavazhatnak. Államtitkárok csak minisztereik engedélyével jelenhetnek meg a Házban. Felgyelmi bizottság elé kerülnek azok, akik az állam alapintézményeit megsértik, akik mások vagyonának felosztását javasolják, akik adómentességet kérnek, vagy osztályharcot indítanak. Az ülésekről kitiltják azokat, akik fegyvert használnak, akik a királyi családot becsmélik, akik felkelésre bujtogatnak, akik az elnököt megsértik, vagy akik más kormányformát javasolnak. Minisztert vád alá helyezni csak akkor lehet, ha a Ház kétharmada a javaslatához hozzájárul.

Kolozsvár ezévi költségvetése a 140 millió leit meghaladja. Az adókat ápr. 1-től számított hatállyal felemelték.

Marosvásárhelyt elvi jelentőségű döntést hozott az ítéletábrák csak iskolakerülés miatt lehet a román állami iskolákból távolmaradó tanulók szüleit megbüntetni.

A Romániában megtartott választások folytán bekerült magyar képviselők és szenátorok felosztották egymás között a munkaköröket és az erdélyi megyéket. A magyar csoport elnöke gróf Bánffy Miklós.

Cafencu román külügyminiszter a kisebbségi kérdésről úgy nyilatkozott, hogy egyetlen felelős kormány sem tekinti azt terület

kérdésnek. A kisebbségekkel szemben csak az igazságosság és emberiség hatása alatt teljesíthetik kötelezettségeiket, nem pedig egyezmény útján és külföldi ellenőrzés alatt.

Katona János biharmegyei gazdát a kolozsvári katonai törvényszék veszedelmes hírek terjesztése címén felelősségre vonta, mert a vádlott olyan kijelentést tett, hogy Románia határai meg fognak változni. Katona Jánost 3000 lei pénzbüntetésre ítélték.

Bereczky József református lelkészt azért idézte meg a katonai törvényszék, mert Magyarországon élő fivérétől húsvétkor jókívánságokat tartalmazó levelet kapott, melyet a törvényszék úgy értelmezett, mintha Bereczky József korábban feltett bizonyos kérdéseire adott válasz volna.

Érettségi Erdélyben. Szomorú adatok ezek. Megdöbbentő és lázító. A magyar diákok több mint 30%-a elbukott az írásbelin. Kolozsvárt a kegyesrendiekénél 34 jelölt közül átment 22, a református kollégiumban 30 közül 27, unitáriusoknál 21 közül 8. A kath. leánygimnáziumban 17 közül 13, reform.-ban 22 közül 14; Marosvásárhelyt a ref. kolleg.-ban 31 közül 22; Nagyenyeden a Bethlen kolleg.-ban 14 közül 4; Gyulafehérvárt 14 közül 7-et engedtek át. Az érettségi vizsgák elnöke Rosca jassyi egyet. tanár és Candid tanár, akik nem ismerik a magyar nyelvet. Gyulafehérvárt pedig Popovics jassyi egyet. tanár a bizottság elnöke nem engedte meg, hogy a magyar diákok az engedélyezett tárgyakból anyanyelvükön vizsgázhassanak. Bánffy Miklós gróf és Szász Pál dr. panaszt tettek Tataru királyi helytartónál és Dragomir Silviu kisebbségi miniszternél.

Az erdélyi magyar iparosság sorsa igen nehéz. Legéürgősebb követelésük a magyar nyelv használat elismerése a munkakamarában, a betegsegélyzőknél és más munkásvédelmi intézményeknél. Kívánja a magyar iparosság az iparjog megszervezésének könnyítését, a továbbképző tanfolyamok felállítását és egy átfogó szerv létesítését, mert a magyar iparosság a romlás útjára jutott és harcot kell vívnia oly jogokért, melyeket a többségek élveznek. Gróf Teleki Ádám és dr. Sós Géza szólaltak fel a magyar iparosság érdekében.

A román szenátus kizárta a törvényhozás munkájából azokat a képviselőket, kik vonakodtak az üléseken egyenruhában megjelenni. Kilenc szenátort sujtott ez az ítélet, köztük Maniut és Bartholomeu orthodox püspököt.

Adóbehajtás a Székelyföldön. Az adóhivatalok felsőbb helyről rövid parancsot kapnak, hogy meghatározott időre bizonyos összeget előteremtsenek, különben állásukat veszélyeztetik. Ez a magyarázata annak a kegyetlenségnek, amellyel a székely népet állandóan zaklatják adóért és a ház előtt álló szekerekre kérlelhetetlenül felpakolnak minden ingóságot. Egyik előkelő hölgy, pillanatnyilag nem tudván fizetni, bútorait elvitték és mire a pénzt keservesen előteremtette és bútorait ki akarta váltani, azokat olyan állapotban találta, hogy asztalossal kellett használható állapotba hoznia.

Tankönyvek. Csíkmegyében az állami iskolákba csak az a tanuló léphet be az osztályba, ki a tanítási órának megfelelő tankönyvvel is rendelkezik. Az adóktól sanyargatott szegény székely szülő bizony nem mindig tudja beszerezni a drága tankönyveket s székely

gyermekünk az egyes tanórákról kirekesztve az iskola előtt dideregvé siránkoztak a télen, vagy minden tanulást feledve vígan játszadozva töltötték idejüket. A román iskolából hazamenet kettős rendekbe sorakozva katonás román dalokat énekelve mennek a gyermekek a főbb útvonalakon és csak azután távozik ki-ki a maga utcája felé. Tanóráról kirekesztett székely gyermekeink tanulása legtöbbször abból állt, hogy besorakoztak ebbe a gyermek csapatba.

Simonffy Antal csíkdánfalvi r. k. lelkész ellen tiltott gyűlés tartása címen a csendőrség eljárást indított. A védő és a tanúk igazolása szerint nem államellenes, hanem vallásos tárgyú megbeszélést folytattak. A katonai törvényszék hosszas tanácskozás után felmentette a meghurcolt lelkészt.

Az erdélyi szőlősgazdákra háromszor annyi adót vetettek ki, mint tavaly. Az új adórendszer hektáronként 3 ezer leiben állapították meg a szőlősgazdák adóját, ami az erdélyi szőlőtermelési viszonyok között elviselhetetlen teher.

Repülőtér épül a Szatmár-megyei Felsőbánya, Misztófalú és Pusztahidegkút határában, egyenként százhektáros területen, melyet a légügyi minisztérium már birtokba vett.

Megszüntették a Brassó—Bukarest közötti erodinamikus vonatjáratot. Máramarosszigeten a vasutvonal mentén való közlekedést a rendőrség szigorúan megtiltotta.

Mihály Ida 22 évig szolgált a marosvásárhelyi járásbírósnak, mint tisztviselő. Betegség címen nyugdíjaztatását kérte 1935-ben, de nem nyugdíjazták, hanem nyelvvizsgára állították. Az eredmény nem volt kielégítő és ezért nyugdíj és végkielégítés nélkül elbocsájtották. Az ítéletet Mihály Ida megfellebbezte és meg is nyerte.

Erdőlő székelyek eladásra nem kaphatnak fát az erdőkből, hanem a közbirtokosság csak árverés útján értékesítheti a faállományt. A legtöbb helyen a száj- és körömfájás miatt nem lehet értékesíteni az állatokat se. Székely népünket súlyos inség fenyegeti, elapadnak a megélhetés forrásai.

Községi Élet

Gyömrő. Hargitaváralja Jelképes Székely Község Gyömrői Társ-községének képviselőtestülete június hó 25-én, vasárnap délután 3 órakor a községházán népes gyűlést tartott, melyen a székely asszonyok közül is többen résztvettek. A község bírása lelkesedéstől fűtött megnyitó beszédében vázolta a székely összetartás nagy horde-rejét, a székely testvériségnek megható példáját, mely itt a szülőföldtől távol is egybeforrasztja azokat, kiknek ereiben székelyvér buzog. A gyűlésnek sok, fontos tárgya kellő megvitatással elintézését nyert. A gyűlés kimondotta, hogy az őszi és téli folyamán székely társ-községünk tevékeny kulturális munkát fejt ki. Folyó év július hónapjában kirándulással köti össze a székely testvériségnek, együttlevésnek boldogságát. E gyűlésen volt pénztári elszámolás, pénztárvizsgáló bizottsági jelentés és sok más fontos ügy.

Lapzártakor érkezett

Kié a dicsőség?

Ez a vers megjelent egy erdélyi magyar lapban, melyet a román cenzura átengedett, mert a verssorokat egymás után folytatólag olvasta. Ha azonban a két versszakasz sorait egymás mellett olvassuk, a költő igazi gondolatait találjuk meg (az első szakasz első sorát egybeolvassuk a második szakasz első soraival, azután az első szakasz második sorát a második szakasz második sorával s így tovább.)

I.

Éljen soká országzszer-te
Pop-Csicsónak híres tette
Az Isten bő áldása
Romániát látogassa
Örvendezzen nagy hírének
Piros-sárga-kék színének
Ferdinándnak hősi tette
Éljen vitéz harci tette

II.

A vitéz magyar nemzetség
Legyen gúny és neveltség.
Szálljon magyarok reátok
Ezeréves ősi átok.
A magyarok nemzete
Vesszen emlékezete!
Ássa sirját magának.
A magyarok hadának.

Erdély visszaadását sürgeti Rothermere

Lord Rothermere, az ismert angol lapkiadó, aki Magyarország nagy barátja, vezércikket írt lapjába, a „Daily Mail”-be, amelyben követeli, hogy mindazon területeket, amelyeket a világháború után igazságtalanul kötött békediktátumok útján elvettek, juttassák vissza az illető országoknak. Főképpen pedig Erdélyért száll síkra.

Erdélyt a „magyar Szudéták”-nak nevezi az említett cikkében Lord Rothermere és szerinte a magyar Szudéták problémáját meg kell oldani egy vagy másfél éven belül, mert egészen bizonyos, hogy egy új müncheni paktum előtt állnak ebben a kérdésben Hittler és az érdekeltek országok.

Minél előbb vissza kell csatolni Erdélyt Magyarországhoz, amely már 1000 év óta Magyarország szoros területi részét képezi.

Góbéságok

Jó tanács. Messze van Székelyudvarhely és mennyi idő alatt érhetek oda? — kérdi a székéren ülő egy székely atyafitól. A gyalog menő székely körüljárja a szekeret s azt feleli: ha lassan hajt, egy óra alatt odaér, de ha siet, csak estére lesz ott.

„Bolond góbéja” — gondolja a kérdező és közéje csap a lovának. Alig hajtott 10 percig, a sebes hajtás miatt a rozoga szekér szétesett. Úgy vonszolta a lovakkal együtt a szekér roncsait a legközelebbi faluig, ahol estére a kovács összeeszkábálta valahogy. Nem is volt olyan bolond az a góbé!

Dr. Brassay Sámuel világhírű, sokoldalú tudós szeretett utazgatni. Mint szórakozott tanárember egy alkalommal megakadt Szt. Louisban, elfogyott a pénze. Sürgönyözött Kolozsvárra barátainak, hogy küldjenek pénzt, ha még látni akarják. Küldöttek is rögtön.

Más alkalommal, mikor újból utazni készült tudósunk, két egyenlő részre osztotta pénzét és csak addig ment előfelé, míg a jobb lajbizsebéből tellett. Hamarosan visszafelé indult, mihelyt a bal zsebében kellett kotorásznia.

Góbé a repülőgépen. Feljött a kézdivásárhelyi kiskisgazda feleségével együtt a fővárosba.

Ellátogattak a ligetbe a kiállítást megnézni. Látták a repülőgépeket. Megtudták, hogy 10 pengőért fel is lehet repülni. Tanakodtak ketten: repüljenek-e egyet, vagy megtakarítsák a 10 pengőt. Megállapodtak abban, hogy mégis felrepülnek egyszer életükben. Mikor beültek a gépbe, azt az utasítást kapták, hogy mozogni, beszélni repülés közben nem szabad.

Mikor vége volt a repülésnek, kiszáll a férfi. Kérdi a pilótát, hogy érezték magukat? — Bizony, majd elszólám magam én is, mikor az anyjukom kiesett a kosárból!

Az atyhai székelyek csonkatornyán fű kezdett zöldelni. Nosza az öregebb emberek elhatározták, hogy ne menjen kárba, lelegeltetik a falu bikájával. Óvatosan kötelet kötöttek a nyakára és húzták felé. Eközben az egyik alulálló meg is jegyezte: „nézzed csak konyv, hogy kélvánnya máris a füvet, még a nyelvét es kiöltötte“. Ki, mel kimúlt a szegény bika. De még most sem tanácsos megkérdezni a atyhai székelytől: lelegelte már a bika tornyukról a füvet?

A megfontolás eredménye. A székely góbé bekecsének a hátán megállott egy szikra, mely a tűzhelyből pattant ki.

Azt mondja a kislát: édesapám, mondanék kiednek valamit. — Fontold meg fiam jól, amit mondani akarsz, mielőtt beszélnél — feleli az apa.

Ez a párbeszéd háromszor ismétlődött meg, de már akkor a bőrért is égette a parázs az apának és a drága bekecs is kilyukadt.

Tehát mégsem jó mindig sokáig fontolgatni, amit mondani akarunk.

Kuszkóné Tokaji Nagy Irmó

HAJDUSZOBOSZLÓI GYÓGYFÜRDŐ

ma már európai hírű.

Fedett gyógymedencék, ivócsarnok, inhalatórium, strandfürdő, **hullámfürdő**. Páratlanul eredményes fürdő-, ivó- és belélegző-kúrák. A fürdőt Hajdusoboszló 73 és 78°-os sós — jódos — brómos — hidrocábonátos hévívízzel táplálják. 3.000 liter forróvíz percenként. Magyar és németnyelvű ismertetővel készséggel szolgál a fürdő igazgatósága. Ez az európai hírű gyógyfürdő ma már mindazokkal a berendezésekkel fel van szerelve, amelyek az eredményes gyógykezelés szempontjából szükségesek. Fedett gyógymedencék, ivócsarnok, inhalatórium állanak a közönség rendelkezésére. Modern szállodában, pensiókban és magánházaknál oly olcsó az elhelyezkedés, hogy a fürdőben való tartózkodás alig kerül többbe, mint odahaza. A Hajdusoboszlói Gyógyfürdő páratlanul eredményes gyógyhatásáról és olcsóságáról híres ma már fogalom az egész országban. Visszautazásnál egész évre 50 %-os vasúti kedvezmény. Magyar és németnyelvű prospektussal szintén készséggel szolgál a fürdő igazgatósága.